

**KOLEKTİF TEMSİLLERİN TELEVİZYON
HABERLERİNDE YENİDEN İNŞASI**

**Taner Yılmaz
Yüksek Lisans Tezi**

**Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ATİK
2016**

Her Hakkı Saklıdır

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

Taner YILMAZ

KOLEKTİF TEMSİLLERİN TELEVİZYON HABERLERİNDE
YENİDEN İNŞASI

YÜKSEKLİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ATİK

ERZURUM-2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

06/01/2016

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum " **Kolektif Temsillerin Televizyon Haberlerinde Yeniden İnşası** " adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
 Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
 Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

06.01.2016

Taner YILMAZ

F-83/00/22.02.2012

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ATİK danışmanlığında, Taner YILMAZ tarafından hazırlanan bu çalışma 06/01/2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ATİK

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. İrfan HİDİROĞLU

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ahmet OKTAN

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 06/01/2016

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

F-85/00/22.02.2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	V
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**KOLEKTİF TEMSİL KAVRAMI**

1.1. DURKHEİM'DE KOLEKTİF TEMSİL	6
1.2. DURKHEİM' DE SOSYOLOJİK YAKLAŞIM VE TOPLUM	9
1.2.1. Durkheim'in Ahlak Anlayışı	12
1.2.2. Durkheim'in Din Anlayışı	13
1.2.3. Durkheim'de Toplumsal İşbölümü	15

İKİNCİ BÖLÜM**TELEVİZYON HABERCİLİĞİ**

2.1. TELEVİZYON	17
2.1.1. Televizyon Yayıncılığı ve İçerik Oluşumu	20
2.2. HABER	21
2.2.1. Televizyon Haberlerinin İşlevsel Özellikleri	24
2.2.2. Televizyon Haberlerinde İdeolojik Manipülasyon	25
2.3. TELEVİZYON HABERLERİNDE KOLEKTİF TEMSİLLERİN YENİDEN İNŞASI	28
2.4. KOLEKTİF TEMSİLLERİN İLETİŞİMSEL YÖNÜ	30
2.5. KOLEKTİF TEMSİLDE ANLAM ÜRETİMİ VE SİMGELER	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**TELEVİZYON HABERLERİNDE KOLEKTİF TEMSİLLER**

3.1.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	39
3.1.1. Televizyon Haberlerinde Kolektif Temsil Alanı Olarak Rasyonel Ahlak Anlayışı.....	42
3.1.2. Disiplin Anlayışı	43
3.1.3. Toplumsal Gruplara Bağlılık.....	43
3.1.4. İrade Özerkliği	45
3.2. TELEVİZYON HABERLERİNDE ORTAK BİR TASAVVUR OLARAK DİN	46
3.3. TELEVİZYON HABERLERİNDE DAYATILAN BİR UNSUR OLARAK KOLEKTİF EYLEM.....	47
3.4. TELEVİZYON HABERLERİNDE KOLEKTİF BİR TEMSİL ALANI OLARAK TOPLUMSAL İŞBÖLÜMÜ	48
SONUÇ.....	50
KAYNAKÇA	52
ÖZGEÇMİŞ.....	57

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KOLEKTİF TEMSİLLERİN TELEVİZYON HABERLERİNDE YENİDEN
İNŞASI

Taner YILMAZ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ATİK

2016, 59 sayfa

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ATİK
Yrd. Doç. Dr. İrfan HİDİROĞLU
Yrd. Doç. Dr. Ahmet OKTAN

Bu çalışma, *kolektif temsillerin*, televizyon haberleri özelinde medyada nasıl yeniden üretildiği sorunsalı üzerinde durmaktadır. Bu çalışmada öncelikle literatür taraması yöntemiyle Emile Durkheim'in genel sosyolojik yaklaşımı incelenerek bu çerçevede *Kolektif Temsil* kavramı ele alınmıştır. Durkheim'in sosyal perspektifi doğrultusunda bu kavramı nasıl ele aldığı, sınırlarını nasıl çizdiği ve bu kavramın toplumsallık açısından neyi ifade ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ayrıca televizyon haberlerinden örnekler ele alınarak analizi yapıp, *Kolektif Temsiller* bağlamında değerlendirmesi yapılmıştır.

Günümüzde kitle iletişim araçlarının toplumlar üzerindeki etkisi giderek artmaktadır. Bireyin özerkliği ve bireysel hak ve özgürlükler söylemi daha fazla gündemde yer almaktadır. Medyada, özel olarak televizyon haberlerinde, çalışmanın özünü oluşturan kolektif anlayışlara hitap eden bir söylem biçimi gelişmektedir. Kitle iletişim araçları özelinde televizyon haberlerinde, bu toplumsal bilinci temsil eden enformasyon akışı, toplumsal kalıpların konumunu koruma ve taşıma fonksiyonunu yerine getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kolektif Temsil, Toplum, Televizyon, Haber

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

**RECONSTRUCTION OF COLLECTIVE REPRESENTATION IN
TELEVISION NEWS**

Taner YILMAZ

Advisor: Assist. Prof. Dr. Abdulkadir ATİK

2016, Page: 57

**Jury: Assist. Prof. Dr. Abdulkadir ATİK
Assist. Prof. Dr. İrfan HİDİROĞLU
Assist. Prof. Dr. Ahmet OKTAN**

This study stands on the question of how collective representation is reproduced in the media, in particular television news. This conceptual study is searched by literature scanning method primarily of Emile Durkheim's sociological approach by looking at the overall concept of collective representation. In the aspect of Durkheim's social perspective, it is tried to put forward how this concept is handled, how it has defined its borders, and what this concept express in view of social aspect.

Also a weekly television news bulletins are analyzed and assessment is made in the context of collective representation

Today, the influence of mass media on society can be said to be increasing. Although it is a period which expression of individual rights and freedoms of individual is uttered mostly, it has been seen that a discourse style which adres collective understanding consisting the scope of the study has been devoloping in mass media in private TV news. And, in TV news, in private mass media, flow of information representing this social conscious fulfils the function of protection and carrying, and the position of social stereotype (this place keeps the rights for changing and converting whatever position it is.

Key Words: Collective Representation, Community, Television, News

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

KİA :Kitle İletişim Araçları

Ed : Editör

Eds : Editörler

İ.Ö : İsa'dan önce

s. : Sayfa

ss. : Sayfa Sayısı

vb : ve benzeri

vs. : ve sair

ÖNSÖZ

İçinde bulunduğumuz çağa, bilgi ve iletişim çağı denilmektedir. Gelişen teknolojiyle birlikte maliyetlerin düşmesi bireylerin, iletişim araçlarına ve bu araçların içerik ve ürünlerine ulaşabilirliğini kolaylaştırmıştır. Bu çerçevede iletişim araçları vasıtasıyla tüm dünyada belirli bir enformasyon üretimi ve akışı gerçekleşmekte, ayrıca geribildirim mekanizmaları işletilmektedir. Böylece bireylerin talepleri de göz önünde bulundurularak , kitle iletişim araçlarının içeriklerinin oluşturulduğu-dönüştürüldüğü de söylenebilir. Geline noktada, iletişim araçlarının tekno-mekanik yönünden ziyade, içerik ve etki yönü çok daha önemli bir tartışma konusu haline gelmektedir.

İşte bu bağlamda etki denildiğinde, ana akım iletişim kuramlarından *propaganda/hipodermik iğne* gibi iletişim modellerinin akla geliyor olmasına karşın, bu gibi iletişim modellerinin savunduğu görüşün aksine, bireyin televizyon vb. kitle iletişim araçları önünde tamamen pasif olmadığı görüşü de ileri sürülmektedir. Başka bir deyişle iletişim araştırmaları tarihine bakıldığında birey ve toplum, hem etken hem de edilgen olarak görülmektedir. Genel olarak tüm insanlık tarihi incelendiğinde ise, kolektif temsillerin, bireye ve dolayısıyla topluma şekil veren temel faktörler arasında olduğu görülmektedir. Çalışmada tüm kurumsal yapıların ana şekillendirici unsuru olarak *Kolektif Temsiller* ele alınmaktadır. Her ne kadar medyanın yapısını oluşturan diğer faktörler de çeşitli amaç ve gerekçelerle içeriği biçimlendiriyor olsa bile, bu faktörler de, içinde bulunulan kolektif bilinçle şekillenmektedir. Bu bağlamda televizyon haberlerinde *Kolektif Temsillerin* yeniden inşa edildiği varsayımı, bireysel temsillerin yok sayıldığı yönünde bir çelişki yaratmamaktadır. Çünkü bireysel temsiller de *Kolektif Temsillerin* içindedir. Fakat eriyik bir durumdadır ve bu noktada artık kendisinden başka bir şey haline gelmektedir.

Tez çalışmam boyunca fikir ve yönlendirmeleriyle beni motive eden ve çalışmamın şekillenmesinde büyük katkısı olan tez danışmanım saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ATİK'e, ayrıca her konuda olduğu gibi öğrenim hayatımda de bana destek olan eşime ve aileme sonsuz teşekkür ederim.

Erzurum-2016

Taner YILMAZ

GİRİŞ

Bireyin varoluşundan itibaren bilgiyi edinirken ve kategorileştirirken tamamen pasif alıcı konumda olmadığı, buna rağmen edinilen bilgilerin aslında toplumsal yaşam örüntüleriyle şekillendiği gerçeği, hareket noktasıdır. Birçok insan, aslında mensubu olduğu toplumun ortak değerlerini taşıdığı ve bu ortak değerlerin oluşturduğu normlar çerçevesinde tutum ve davranışlar sergilediği halde, yaşanan birey-toplum çatışmasının temelinde yer alan faktörlerin farkında olamamaktadır. Bu durumun bilişsel temelleri olduğu gibi, sosyal temelleri de söz konusudur. Bu durum, konunun birçok alt başlıkta incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Burada üzerinde durulmak istenen nokta, algı ve tutumları belirleyen sosyal temeller ve bu sosyal temeller içinde yer alan yapı öğelerinin televizyon haberlerinde nasıl ele alınmış işlendiği ve nasıl yeniden inşa edildiğidir.

Toplumsal üst yapı, içine aldığı alt yapı öğeleri sebebiyle bireye birtakım statü ve roller yüklemekte ve bireyden bu rollere göre davranmasını beklemektedir. Böylelikle psikolojik gelişim süreçleriyle sosyal süreçler birlikte ilerler. İnsanların bireysel istek ve beklentileri ile sosyal kurallara uygun hareket etme zorunluluğu, çoğu zaman çakışabilmektedir.

İnsanlar toplumda yaşayan sosyal birer varlıktır. Bireylerin algı ve tutumları, içinde bulunduğu toplumun yerel-ulusal değerleri doğrultusunda biçimlenmektedir. Bu etkileşim süreci ilk olarak aile kurumunda başlar. Burada öncelikle mensubu olunan milliyetin dili öğrenilmekte ve genel geçer toplumsal norm ve değerler aşılacaktır. Hukuk kurallarının haricinde olan bu normlar, toplumsal normlar denilen kurallardır.

Toplumsal normlar, her türlü toplumsal fiilleri yerine getirirken, belirli ölçütler ortaya koyarak, bireylerin davranışlarına sınırlamalar getirir (akt. iç. Doğan, 2008). Bu kabul ve kalıplar içerisinde toplumsallaşmaya başlayan insan, devam eden süreçte eğitim, hukuk, din ve siyaset gibi kurumların devreye girmesiyle birlikte kişiliğini şekillendirir. Benliğin gelişmesi ve kişiliğin oluşmasıyla birlikte insan, toplumsal bir varlık olarak, kendini içinde bulunduğu toplumda konumlandırır ve aynı zamanda toplum da bireye bir konum belirler. Böylece insan, sosyal bir varlık olarak çevresiyle etkileşim halinde olur.

Dünyanın bütün toplumlarında yazılı kuralların dışında, çoğunluk tarafından bilinen ve kişilerarası iletişimlerini etkileyen yazılı olmayan birtakım sosyal kurallar vardır. Bu kurallar, kültürlerin bir parçası haline gelir ve çoğu durumda insanların nasıl davranması gerektiği konusunda belirleyici rol oynar. Davranışları belirleme aracı olarak, birtakım toplumsal roller işlev görür. Bireylerin toplumdaki rolleri, kişi henüz dünyaya gelmeden önce toplumda yer alır ve bu roller, başkaları tarafından tanımlanmıştır (Dökmen, 2013: 133-148).

İnsan sadece çevresinden etkilenmekle kalmaz, aynı zamanda çevresini de etkileyen bir varlıktır. Fakat bu etkileşimde daha çok toplumun davranış kalıpları (yapma, duyma ve düşünme) öğrenilmektedir. Bunun sonucunda birey, içinde bulunduğu topluma uyum sağlar ve bu durum, bireyin toplumsallaşmasının gerçekleştiğini gösterir. O halde toplumsallaşma şöyle tanımlanabilir: İnsanın, yaşamı sırasında içinde yaşadığı toplumun sosyo-kültürel öğelerini, kendi deneyimleri doğrultusunda benimsediği ve bununla beraber anlamlı toplumsal görevlerle yaşamak zorunda olduğu, toplumsal çerçeveye uymunu sağlayan bir süreçtir. Toplumsallaşma, bir süreç olarak bireyin dünyaya gelişinden itibaren içinde yaşadığı toplumun üyeliğini kazanmasında geçirdiği aşamalardır. Çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık bu sürecin tipik aşamalarıdır. Bireyin organik yetenekleriyle, toplumsal davranışların öğretim ve eğitim (kültürlenme) aracılığıyla geliştirilmesi, sözü geçen aşamalar çerçevesinde gerçekleşir. Bu aşamalar içinde, çocukluk ve ilk gençlik dönemlerinin önemi ayrı bir yer tutmaktadır. Çocukluk döneminde aile, gençlik (ergenlik) döneminde ise okul ve sokak, belirleyici özelliklere sahip faktörlerdir (akt. iç. Doğan, 2008: 85).

Çocukluk döneminde başlayan bilişsel yapılandırma sürecinde Vygotsky, *sosyal araçların* her zaman belirleyici olduğundan bahseder ve buna sosyal etkileşim olgusunun etkisini ekler (akt. Güler, Şahin, Yılmaz ve Kalkan, 2010).

Günümüz toplumlarında ise, tüm bu sosyal süreçlerin kişilerarası iletişim alanını aşan bir noktaya geldiği söylenebilir. İster bireysel düzeyde olsun ister toplumsal düzeyde olsun, tüm bu iletişim etkinliklerinin kitlesel olarak ve neredeyse küresel bir ölçekte temsil alanı bulduğu bir mecra olarak, kitle iletişim araçları karşımıza çıkmaktadır. Televizyon ise bu araçlar içerisinde temsil gücü en yüksek olan araçlardan

biri konumundadır. Televizyon aygıtının gündelik olay ve olguları aktaran ürünü olarak da, haberler ön plana çıkmaktadır.

Bu çerçevede düşünüldüğünde, insan yaşamındaki yeri ve önemi gittikçe artmakta olan kitle iletişim araçları (KİA), içerik oluştururken ve içerikleri aktarırken, toplumsal ölçütleri ne denli dikkate alarak bunu yapmaktadırlar? Özellikle televizyon haberlerinde olay ve olguların ele alınış biçimleri açısından Durkheim'in genel anlayışını ve onun ele aldığı *Kolektif Temsiller* kavramını gözden geçirmek, bu sorunsalı anlamak açısından yol gösterici olabilir.

Mevcut çalışmada, öncelikle Emilie Durkheim'in 1898 yılında *Metafizik ve Ahlak Dergisi*'nde yayımlanan "Bireysel Temsiller ve Kolektif Temsiller" adlı makalesinden alınan *kolektif temsil* kavramı, literatür taraması yöntemiyle incelenmiştir. *Kolektif Temsiller* kavramı üzerinden, sosyal fenomenlerin kitle iletişim araçları içerisinde, özel olarak televizyon haberlerinde nasıl temsil edildiğini incelemek için, ulusal ölçekte yayın yapan televizyon kanallarının haberleri, rastgele seçme yöntemiyle incelenerek, bu haberlerin analizi yapılmıştır.

Genel olarak sosyal bilimlerde yapılan çalışmalar, nitel ve nicel araştırmalar şeklinde incelenir. Bunun yanı sıra, her ikisinin zıt araştırma türü olmadığını belirtenler de bulunmaktadır. Nitel araştırmalar kuramsal, nicel araştırmalar ise istatistikî olarak değerlendirilmektedir. İçerik çözümlenmeleri de nicel ve nitel olmak üzere ikiye ayrılır (Geray, 2006: 65-147). Nitel araştırmalarda tümevarım yöntemi ile çalışmanın sonunda bir kuram oluşturulurken, nicel araştırmalarda çalışmanın başlangıcında ortaya bir hipotez ileri sürülür; çalışmanın sonunda ise ileriye sürülen hipotezin doğruluğu, ya kabul ya da reddedilir.

Nitel araştırmalardan biri de, eleştirel söylem analizidir. Eleştirel söylem analizi, kuramsal kalıpları içinde öncelikle metinlerin üretildiği ve tüketildiği somut toplumsal çerçeveye, daha sonra da en genel haliyle toplumsal süreçlere yer verir. Bu ikisi arasında ise üçüncü olarak söylem pratiği yer alır ve söylem pratiği, metin ve toplumsal pratikler arasında bağ kurar (Geray, 2006: 179).

Slack ve Alor'a göre kitle iletişim çalışmaları alanındaki eleştirel yaklaşımlar, liberal çoğulcu toplum kuramına karşıt olarak geliştirilmiştir. Bu yaklaşımların üzerinde durduğu konulardan birkaçı da, iletişim teknolojilerinin toplum üzerindeki etkileri,

kültürel incelemeler, iletişim sosyolojisi gibi konulardır. Yaklaşımların buluştuğu ortak nokta, mevcut toplumsal ilişkiler sürecinde iletişimin nasıl bir fonksiyonu yerine getirdiğini irdelemeleri ve bu ikisi arasında bir bağ kurmalarıdır (akt. Yaylagül, 2010: 91).

Marksizm'i esin kaynağı olarak alan “*kültürel çalışmalar geleneği, etki araştırması yaparken, araştırma yaptıkları toplumsal grubun anlayışını ve yaşam stillerini de dikkate alarak çizgisel modelin egemen anlayışını kırmaya çalışırlar. Bu yaklaşım, sınıfsal ve alt kültürel özelliklerinin medya mesajlarının alımlanmasını, yorumlanmasını ve davranışa dönüşme sürecinde devreye giren dolayımlayıcı etki yapan faktörler olarak dikkate alır. Kültürel incelemeler, medya içeriklerinin dilbilimsel incelemesini ve toplumu oluşturan grupların, alt kültürlerin kendilerine sunulan anlamlar üzerinde mücadele ederek medyadaki temsilleri nasıl yeniden yorumladıklarını gösterir*” (akt. Yaylagül, 2010: 92-93).

BİRİNCİ BÖLÜM

KOLEKTİF TEMSİL KAVRAMI

Emile Durkheim, yirminci yüzyılın başlarında bireysel ve kolektif temsilleri birbirinden ayırarak, *kolektif temsillerin* bireysel temsillerden farklı olduğunu ileri sürmüştür. Durkheim'e (1898) göre bir *kolektif temsil* bize dayatılan, itiraz edilmesi çok da mümkün olmayan, etkileri tekdüze olan ve kısa vadede değişmeyen bir sosyal olgudur. Durkheim, *kolektif temsilleri*, bireylerin psikolojisi ile açıklanamayacak bir özelliğe sahip olan sosyal gerçekler olarak görür. Durkheim'e göre, *kolektif temsiller* bireysel bilinç düzeyine indirgenemezler; bireyleri aşarlar, çünkü varlıkları tek başına bir bireye bağlı değildir. Bireylerden bağımsızdır ve *kolektif temsillerin* ömürleri bir insan ömründen uzundur. Birey temsilleri ise farklı bireylerin kendi açılarından ifade biçimleridir. Özetle Durkheim'e göre birey, davranışlarını sergilemede hür değildir. Sosyal olaylar ve olgular, bireyin nasıl davranacağını belirler. Bu sosyal olay ve olgular, bireyin dışındadır; birey olmasa da vardır ve kendini zorla kabul ettirirler. Birey bunları sadece kabul etmekle kalmaz, aynı zamanda bunlara uymak mecburiyetindedir. Çünkü sosyal gerçeklik, bireyin düşüncelerini belirler ve bireyin üstündedir (Aktaş, Cırhinlioğlu ve Özkan, 2006).

Durkheim, yaklaşımını şu şekilde ifade eder:

“Benim hipotezim, bu esası tam olarak muhafaza eder. Halkın kendisinden ampirik diye söz ettikleri-bütün ampiristlerinde akli inşa etmek için kullandıkları-bilgi, nesnelerin doğrudan doğruya zihnimizde meydana getirdikleri bilgidir. Bu yüzden onlar, bireyin psişik doğasıyla tam olarak açıklanabilecek olan bireysel durumlardır. Ancak eğer, kategoriler benim kendilerini düşündüğüm gibi esas olarak kolektif suretler ise, her şeyden önce, kollektivitenin durumlarını ifade ederler. Onlar kollektivitenin organize edildiği tarza, onun morfolojisine, onun dini, ahlaki, ekonomik kurumlarına vs.’-ye dayanırlar. O zaman bu iki tür suretler arasında, bireyleri toplumsal olandan ayıran mesafe yer alır: Toplumsal olan bireyden, bütün parçadan, karmaşık olan basit olandan çıkarılamadığı gibi, artık ikinci de birinciden çıkarılamaz” (Durkheim, 2011: 29-30).

Demek oluyor ki, toplumsal örüntüler her ne kadar her bir bireyin tek tek katılımıyla meydana geliyorsa da, son haliyle bireyi aşan bir yapıya kavuşmaktadır. Bu noktada, yapının harcını oluşturan bireyi de bu yapıdan soyutlamak mümkün olmamaktadır. Aynı zamanda toplumsal örüntüler, ortalama insandan fazlasını ifade etmektedir.

1.1. DURKHEİM'DE KOLEKTİF TEMSİL

Durkheim (1898), sosyoloji ve psikolojinin birbirine yakın olmasından dolayı sosyolojik ve psikolojik yasalar arasında bir benzerlik görülmesinin doğal olduğunu söyler. Nasıl ki bireysel düzlemde zihinsel yaşantı bir takım temsillerden oluşuyorsa, kolektif yaşam da bunun gibi temsillerden meydana gelmektedir. Bu yüzden iki konu birbiriyle karıştırılabilecek durumda olur. Böylece Durkheim, bu iki konunun temel özelliklerini açıklarken aynı temel bağlara; temsile vurgu yapar. Fakat konuyu bu bağlamda ele alması, sosyolojinin bireysel psikolojinin bir sonucu olduğunu göstermez. Ona göre bu iki bilim dalı birbirinden bağımsızdır.

Bir araya gelmiş bireyler, toplumun özünü oluşturmaktadır. Tabii bu toplumsal öz, bireylerin içinde buldukları coğrafyanın, doğal ortamın ve birbirleri arasındaki iletişim yollarının çeşitliliği oranında, toplumsal hayatın üzerine kurulduğu temel bir sistem meydana getirir (1898).

Toplumsal ilişkileri düzenleme sürecindeki ilk etkinlikler ve çabalar, Freud' a (2009) göre uygarlığı oluşturan ilk öğelerdir. Freud insanların bir arada yaşamasının koşulu olarak, tek başına bir bireyden daha güçlü olan bir çoğunluğun, bir bütün olarak bireyin karşısına çıkması gerekliliğini öne sürer.

Entrika (komplo) bireyler arasındaki ilişkilerden veya bireyle tüm toplum arasına yerleşen gruplar tarafından oluşturulan temsillerdir. Sinirsel faaliyetlerin etkileşimi ile oluşmuş olan bireysel temsillerde bir olağan üstülük görmez isek; toplumu oluşturan temel bilincin (bireylerin birbiri ile etkileşimi) meydana getirdiği kolektif temsillerin doğrudan bunlardan gelmediğini ve bunu (temel bilinci) aştığını mı söyleyeceğiz? Toplumsal öz (substrat) ile toplumsal hayatı birbirine bağlayan ilişkiyle, psikolojik öz ile psişik hayatı birbirine bağlayan ilişki aynı türdendir. Her iki tarafta da aynı sonuçlar meydana gelmelidir. Gerçekten, istisnasız sosyal fenomenlerin bireye

dışarıdan baskı yaptığını reddetsek bile bu görüşümüz kolektif yaşamın temelleri olan inanç, dini ritüeller, ahlak ve yasalar gibi konular şüphe götürmez bir şekilde bireyi etkileyen unsurlardır. Bu saydığımız unsurlar (değerler) mecburi olan ve bireyin uymak zorunda olduğu ve bireyi aşan ahlaki bir gücün ürünü olan temel değerlerdir. Mistik açıdan düşündüğümüzde bunlar iyi olan şeylerdir (Durkheim, 1898: 19-21).

Şüphesiz kolektif olan temsiller tek başına bireyin taşıdığı temsillerden oluşmaz. Bu temsiller tamamen birey bilincinin haricinde medya gelir. Bu demektir ki her bir birey tek tek bu oluşuma kendinden bir katılım veya katkı sağlar. Nihayetinde ortak bir sonuç olarak ortaya çıkan da kolektif temsillerdir (Durkheim, 1898: 19-21).

Bireyde özel olarak var olan duygular yine aynı özellikteki duyguların etkisine maruz kalarak bir değişim ve dönüşüm geçirirler. Böylece ortak bir duygu, yani toplumsal temelli bir duygu oluşur. Durkheim bunu kimyasal sentezlerde sentezin içinde bulunan elemanların yoğunlaşması ve bunun sonucunda birleşip dönüşmeleri örneğine benzetir. Tıpkı bu sentezlerde olduğu gibi toplumsal ölçekte de artık ortaya çıkan sonuç bireysel bilinci aşkın bir durum sergiler. Tüm parçaları içinde barındıran bütünlüklü bir sonuç söz konusudur. Her bir bireyin ortaya çıkan üründe pay sahibi olmasına karşın oluşan bu toplumsal bilinç, tek bir bireyde bütünsel olarak yer almaz. Bu yüzden sonucun ne olduğunun anlaşılması bakımından genel olana bakmak gereklilik arz eder. Böylece bireyin doğasından bağımsız olan sosyal görünümle aynı zamanda birbirinden farklı olan her bir bireysel özelliği füzyona uğratarak onları nötrleştirir ve silik hale getirir. Geriye sadece çok temel insani görüngüler kalır (1898: 19-21).

Toplumsal bilincin bütününe ham maddesi, sosyal öğelerin niceliğiyle, ayrıca bu öğelerin nasıl kümelendiği ve dağıldığıyla sıkı bir bağa sahiptir. Bu temsiller bir kere kök saldıkları andan itibaren artık kısmen bağımsız bir konuma sahip gerçeklikler olarak kendi varlıklarını kendi başlarına sürdürürler. Temsiller, aralarında belli bir hareketliliğe bağlı olarak çeşitli sentezler oluşturma gücüne sahiptir. Temsillerin bu gücü, içinde geliştikleri ortamın etkisinden ziyade, birbirlerine benzeşme özelliğinden kaynaklanmaktadır. *“Öte yandan bu sentezlerin sonucu oluşan yeni temsillerin ortaya çıkış sebebi, sosyal yapının şu veya bu özelliği değil, başka kolektif temsillerin etkisidir. Bu türden örneklerin en çarpıcıları, dini değişimlerde yer almaktadır. Şüphesiz Yunan*

ve Roma panteonlarının nasıl oluştuğunu, şehir devletlerinin nasıl oluştuğunu bilmiyorsak, ilk klanların birbiri içerisinde nasıl eridiğini ve ataerkil toplumun nasıl organize olduğunu anlamak zordur. Dini düşüncenin meydana getirdiği destansı ve mitolojik düşünce, sosyal yapının özelliklerine direkt olarak uymuyor gibi gözükse de, uzun zaman boyunca dinin toplumsal tarafını görmezden geldik. Çünkü onun (dinin) kurallarının, sosyoloji ötesi bir gücün etkisi ile meydana geldiğini düşündük. Ve dini inançların çoğunun, toplumların yapılarıyla doğrudan ilgili olduğunu göz ardı ettik. Bu mantıkla psikolojinin içinden tüm duyuları çıkarmak gerekir. Çünkü bireysel bilincin temeli olan bu duyular yalnızca beynin ve organların durumlarıyla açıklanabiliyorsa, bu durumda morfolojinin ve fizyolojinin çaresiz kaldığı duyular arası etkileşimden meydana gelen şeyler ortaya çıkmaktadır” (Durkheim, 1898: 23-24).

Durkheim sosyolojiyi bireysel psikolojiden ayırmak istemesindeki ısrarcı tutumun nedeni olarak ortaya koyduğu bu yaklaşımları öne sürer (1898).

“Burada söz konusu olan, psikolojide gitgide ağır basan bir anlayışı sosyolojiye katmaktır. Gerçekten yaklaşık on yıldır bu bilim alanında, yani psikolojide, hiçbir başka sıfat eklemeksizin saf psikoloji oluşturma çabası gibi bir yenilik ortaya çıkmıştır. Eskiler zihinsel fenomenleri açıklamadan tarif ediyorlardı; psikofizyoloji bu fenomenlerin ayırt edici özelliklerini göz ardı ederek açıklıyordu. Oluşmakta olan üçüncü bir ekol ise, fenomenlerin özelliklerini kendilerinde bırakmak şeklinde açıklıyor. Birinciler için psişik yaşamın kendisine has bir yanı vardır. Bunu (psişik yaşam) dünyadan ayrı bir yere koyarak bilimin sıradan uygulamalarını bundan uzak tutuyorlar. İkinciler için tam tersi bir durum vardır. Onlar bunun üzerini kaplamış olan yapay örtünün kaldırılarak altında yatan gerçeğe ulaşmayı hedeflemektedirler. Her iki tarafın hatası, gerçeklerin üzerinde çok ince bir perdenin olduğunu düşünmeleridir. Zira son araştırmalar zihinsel fenomenlerin kendilerine has geniş bir gerçeklik sistemine sahip olduklarını, birçok zihinsel katmandan meydana geldikleri ve basit bir düşünce sistemi ile açıklanamayacak kadar karmaşık yapıda olduklarını, bu nedenle yalnızca fizyolojik yaklaşımlarla açıklanamayacaklarını göstermiştir. Böylelikle entelektüel olgular (zihinsel) pozitif bilimin alanına dahil olmuştur” (Durkheim, 1898: 23-24).

“Benzer bir dönüşüm sosyoloji alanında da olmalıdır. Bizim tüm çabamız bu yöndedir. Her ne kadar sosyal olayları doğanın dışına iten düşünür sayısı az olsa da,

halen birçok düşünür sosyal olayların çözümünde ve anlaşılmasında bireysel bilincin yeterli olacağını düşünmektedirler. Her ikisi için sonuçta toplum, bireysel yaşamın fenomenidir. Aynı şekilde Maudsley taraftarlarına göre bireysel temsil de aynı şekilde fiziksel yaşamın bir fenomenidir. Birincilerin tek gerçeği bireyin aktardıkları iken, ikincilerin gerçeği ise sinir hücrelerinin aktardıklarıdır. Dolayısıyla sosyoloji, uygulamalı psikolojiden ibarettir (buradaki psikoloji bireysel psikolojidir.). Bulduğumuz noktadan baktığımızda bireyin hayatını temsil edici özelliğe tinsel özellik dersek, toplumsal yaşama da yüksek (hiper) tinsellik dememiz gerekir. Yani psikik yaşamı meydana getiren yapısal özellikler bu hiper tinsellik içerisinde yer alırlar ve tamamen yeni bir şey oluştururlar. Metafizik aleme ait gibi görünmesine rağmen tinsellik doğal sebeplerle açıklanması gereken doğal olaylardır” (Durkheim, 1898: 23-24).

1.2. DURKHEİM’ DE SOSYOLOJİK YAKLAŞIM VE TOPLUM

“Durkheim (1858-1917), modern sosyal bilimlerin bir dalı olarak sosyolojinin bilimsel bir alan haline gelişi ve araştırma alanlarının; bu alanlarda uygulanması gereken nesnel yöntemlerin tespiti ve örneksel araştırmalar hususunda önemli katkıları olan bir Fransız toplumbilimcidir. Pozitivist geleneğin bir takipçisi olarak Durkheim’in temel hareket noktası, toplumun nev-i şahsına münhasır bir özelliğe sahip olduğu; onun bireysel bilincin dışında var olduğu; bireyi baskı altında tutan bir şey olduğu şeklindeki kanaatidir” (Durkheim, 2011: 7).

Bu yaklaşımı, Durkheim’ in sosyal bilimsel yöntemini belirlemekle kalmayıp, onun hemen tüm eserlerinde içerik olarak da kendini yansıtır. Öyle ki, bütünsel olarak olay ve olguları toplumsal ölçekte ele alır ve bu toplumsal yansımaların kökeninde din başta olmak üzere, ahlak ve işbölümü gibi unsurları belirleyici etken olarak görür.

“Durkheim, *Année Sociologique* adlı dergiyi kurmuş ve burada antropolojik düşünceden hareketle felsefi eleştiriyi yenileyen bir sosyoloji ekolünün diğer sosyolojik yaklaşımlardan daha üstün olduğunu savunmuştur” (Durkheim, 2011: 7)

“Durkheim hem sosyolojinin nesnel bir bilim dalı olarak temellendirilmesine hem de yukarıda zikredilen temel hareket noktası bağlamında, toplumsal konuları ilgilendiren çalışmalar yapmıştır. *Divisios, Division du travail social/Toplumsal İş*

Bölümü, 3d.ed, F. Alcan, Paris 1893; Suicide, étude de sociologue/İntihar, Sosyolojik Bir Çalışma, F. Alcan, Paris 1877, Règles de la méthode sociologique/Sosyolojinin Kuralları, 1894. Formes élémentaires de la vie religieuse/Dini Hayatın İlkel Biçimleri, 1912” (Durkheim, 2011: 7).

Durkheim öncelikle, sosyal olgular üzerine çalışmış sosyologların, toplumun yapısını ve doğasını incelerken aslında toplumla ilgili bazı genellemeler yapmanın dışında ortaya bir şey koyamadıklarını belirtir. Böylece toplumbilimsel çalışmalarında genel tespitlerde bulunmanın ötesine geçerek, nitelikleri daha belirgin olan, aynı zamanda toplumsal fenomenlerin özgül doğasını daha özel yönleriyle ortaya koyabilecek bir toplumbilimsel yöntem geliştirmeyi amaçlamaktadır (Durkheim, 2004: 41-42).

Toplumsal olgular Durkheim’de, insana ilişkin toplumda beliren bütün fenomenleri kapsayan bir tanımlama olarak düşünülmektedir. Burada bütün fenomenler dendiği zaman doğal olarak insana dair her olgu söz konusu olur. Dolayısıyla diğer bilimlerin de inceleme alanına girebileceği düşünülebilir (Durkheim, 2004).

Ancak kategorik olarak diğer disiplinlerin alanının dışında kalan, sadece sosyolojinin konusu olabilecek birtakım fenomenler ortaya çıkar. Bu fenomenler hukuk ve gelenekler yoluyla ortaya çıkmıştır ve önceden tanımlı bir şekilde kendini var kılmıştır. Yani bireysel eylemden bağımsızdır ve bireyi birtakım zorunluluklara tabi kılar. Bu zorunlulukların tesisi için beraberinde bir otoritenin varlığına ihtiyaç vardır. Bu toplumsal otorite, sosyal olguların toplumdaki yaygınlığının taşıyıcısı ve koruyucusu konumundadır. Böylece bu görüngüler, toplumdaki yaygınlığına da bağlı olarak artık nesnel bir hal almışlardır. Başka bir deyişle subjektif düşünce ve eylemden bahsetme olanağı ortadan kalkmıştır (Durkheim 2004: 48-49). Çünkü bu fenomenlerin toplumsal düzlemde ortak bir *değer* haline gelmesi söz konusudur.

“Bu biçimdeki toplumsal olgular bir yandan birtakım simgelerden ve eylemlerden ibaret oldukları için organik fenomenlerin; bireysel bilincin dışında hiçbir varoluş kazanamayacak olmaları bakımından da psişik fenomenlerin kapsamı içinde değerlendirilemezler. Çünkü psişik fenomenler ancak tekil bilincin içinde ve onunla var olan fenomenlerdir. Bu bakımdan tüm bu olgular, ismine toplumsal olgular denilebilecek yeni bir türün içinde değerlendirilmelidir” (Durkheim, 2004: 51-52).

Nitekim Durkheim, *değerler, nesnelere aynı nesnelliktedir* derken, soyut bir durumun toplumsal bellekte somut hale gelmesinin ona objektif bir nitelik kazandırmasını kastetmektedir (Doğan, 2008).

Birçok toplumbilimci gibi Durkheim de bireyin modern toplumdaki konumunu sorunlu olarak değerlendirmiştir. Bu durumu patolojik bulur ve toplumsal patolojiyi açıklarken analogiden faydalanır. Analogiyi tıp ve biyoloji gibi disiplinler üzerinden yapar (Işık, 1998). Analogiye başvurmasını şöyle açıklar:

“Analoji, kelimenin gerçek manasıyla, bir ispat yöntemi değilse de, yararlı olabilecek ikincil bir gösterme ve doğrulama (denetleme) yöntemidir. Bir olay için yapılmış (konmuş) bir kanunun başka bir yerde var olup olmadığını araştırmak her zaman faydalı olacaktır; hatta bu yaklaşım kapsamı doğrulamak ve daha iyi anlatmak için kullanılabilir. Kısacası, analogi karşılaştırmanın doğal bir şeklidir ve bu karşılaştırılan şeyleri anlaşılır kılmak için sahip olduğumuz tek pratik yoldur”. (Durkheim, 1898: 3)

Emile Durkheim’ in toplumsal eylem tanımının nesnel olduğu vurgulanmaktadır. Weber’ in bireysel eylemden hareketle yapmış olduğu tanımlamanın tersine Durkheim birey dışı etkenlerden hareket ederek bir açıklama getirir (Sayın, 1994).

“Toplum, birey olarak bizim doğamızdan kesinlikle farklı, kendine has hususi bir doğaya sahip olduğu için, kendisine has hedefler peşinde koşar. Ancak, bizim aracılığımız olmaksızın onlara ulaşamayacağı gibi, güçlü bir şekilde birlikte hareket etmemizi de ister. Toplum, kendi çıkarlarımızı unutarak, onun köleleri olmamızı ister. Toplumsal hayatın kendisi olmaksızın imkânsız olacağı her türden sıkıntıya, yoksunluğa ve fedakârlıklara bizi mecbur eder. Bu yüzden her an, ne bizim meydana getirdiğimiz ne arzuladığımız ve zaman zaman eğilimlerimize ve en temel itkilerimize aykırı olan eylem ve düşünme kurallarına teslim olmak zorunda kalırız” (Durkheim, 2011: 285).

"Aynı şekilde, toplumsal eylem, bizden fedakarlıklar, yoksunluklar ve çabalar istemekle yetinmez. Çünkü müşterek güç, bütünüyle bizim dışımızda değildir; bize bütünüyle dışarıdan etki etmez. Ancak toplum bireysel bilinçlilikte ve onun vasıtası olmaksızın var olamayacağından, bu gücün bize nüfuz etmesi ve kendisini içimizde yapılandırması gerekir; bunun sonucu olarak, varlığımızın bütüncül bir parçası haline gelir ve böylece onu yükseltir ve onu olgunlaştırır" (Durkheim, 2011: 288-289).

İnsan ilişkilerini yapılandıran unsurlar yalnızca kişiler arası boyutta olmayıp toplumsal boyutta bir özellik taşır (Kaypakoğlu, 2010).

Foucauld' nun da (2011: 142) ifade ettiği gibi “ dolayısıyla, kendi toplumumuz için her zaman hukuksal bir iktidar sosyolojisi inşa ederiz ve bizimkilerden farklı toplumları incelediğimizde de, özünde bir kural etnolojisi, yasaklama etnolojisi şeklindeki bir etnoloji inşa ederiz.”

1.2.1. Durkheim'in Ahlak Anlayışı

Durkheim, ahlak konusunda metafizik düşünceye karşı çıkmakta ve ahlakın metafizik tekelinden çıkması gerektiği görüşünü benimsemektedir. Rasyonel ahlak, gerçek evrende insan aklının radikal olarak reddedeceği hiçbir şey olmadığından dolayı mümkündür. Bununla birlikte laik (rasyonel) ahlakın topluma benimsetilmesi o kadar da kolay değildir, çünkü devre dışı bırakılmaya çalışılan ahlak anlayışından daha fazlasına sahip ahlak anlayışı mevcut olmadığı müddetçe laik ahlakın toplum tarafından kabul görmesi kolay olmaz (Durkheim, 2010: 7-8).

Durkheim laik ahlak anlayışının *disiplin anlayışı, toplumsal gruplara bağlılık ve irade özerkliği* şeklinde üç temel unsura sahip olması gerektiğini ifade etmiştir (Durkheim, 2010).

Ahlak, zaman içinde ihtiyaçlara göre oluşan durumun aksine, önceden belirlenmiş kurallar bütünüdür. Bu kurallar, biçimsel kalıplara benzemektedir, bizler de eylemlerimizi bu kalıplara göre belirleriz. Ahlaklı olmak belli koşullarda belli eylemlerin yapılmasını gerekli kılan davranış şeklidir. Alışkanlık ve ahlak uygulamaları arasında sıkı bir ilişki vardır, öyle ki; her türden kolektif alışkanlık zorunlu ahlaki bir özelliğe sahiptir. Ahlak özünde bir disiplin anlayışıdır. Disiplin ise iradeye birtakım alışkanlıklar kazandırır ve ona sınırlar çizer. İnsan, fiziki olarak evrenin, ahlaki olarak ise toplumun parçasıdır. Toplumsal yapılar karmaşıktıkça ahlakın da mekanizmasını sürdürmesi zorlaşacaktır, bunun sonucunda ahlak kurallarının da mevcut duruma ve akla uygun olarak uygulanması gerekir. Sadece yaşamak, kendimizi geliştirmek ve yaşam standartlarımızı iyileştirmek için gerçekleştirilen hiçbir eylemin ahlaki boyutu olamaz, fakat yararlı ahlakçılar kişisel amaçların daha yararlı olduklarını

belirtmişlerdir. Oysa ahlaki eylemlerin kişisel amacı olamaz. Ahlaki amaçların hedefi toplumdur (Durkheim, 2010).

Durkheim, bu görüşünü şu şekilde ifade eder:

“Toplumsal etkinliğin hiçbir biçimi, kendine özgü bir ahlak disiplini bulunmasından vazgeçmez. Nitekim ister geniş olsun ister dar olsun her toplumsal grup, parçalardan oluşan bir bütündür; yinelenerek bu bütünü oluşturan nihai unsur ise bireydir. Diğer yandan böyle bir grubun devam edebilmesi için parçalardan hiçbiri tek başına, yani kendisi bir bütünmüş gibi davranmamalı; tam tersine bütünün varlığını koruyabileceği tarzda hareket etmelidir. Ama bütünün varoluş koşulları parçanınkilerle aynı değildir, zaten sadece bu bile, onları iki farklı şey türü haline getirir. Bireyin çıkarları ait olduğu grubun çıkarlarıyla aynı değildir, hatta çoğunlukla birinciler ve ikinciler arasında tam bir çatışki (antagonisma) söz konusudur” (Durkheim, 2012: 59).

Durkheim’e göre bu çatışki durumunu ortadan kaldıracak olan ve toplumsal işleyişteki hakimiyeti sağlayacak olan örgütlenme, *ahlaki disiplindir*.

“Çünkü bu türde her disiplin, bireye kolektif çıkarlara zarar vermemek, parçası olduğu toplumun düzenini bozmamak için neleri yapması gerektiğini bildiren bir kurallar manzumesidir” (Durkheim, 2012: 59-60).

Görüldüğü üzere Durkheim, ahlak anlayışını ortaya koyarken, toplumsal bir yöne dikkat çekmektedir. Bireyin toplumsallıktan uzak/soyut bir konumdayken sadece kendi namına ahlaklı olmak diye bir erek oluşturmak gibi bir durumunun olmayacağı sonucuna ulaşılabilir.

1.2.2. Durkheim’in Din Anlayışı

“Durkheim, toplum merkezli yani, beşeri olguların bireyden bağımsız olarak ve onun dışında toplum kaynaklı olduğu yaklaşımını (sosyolojik kökenli); döneminde, bir düşünce akımı haline gelmiş olan her şeye köken bulma çabasının bir sonucu olarak din ve tanrı düşüncesine köken bulmaya yönelik (antropolojik kökenli) teorilerin karşısına koymuş; dinin ve tanrı düşüncesinin kökeninin toplum kaynaklı olduğunu ileri sürmüş; bunu da “totem” olgusundan hareketle geliştirdiği ve totemcilik adını verdiği din bağlamında ortaya koymaya çalışmıştır. Bunu da, yine yaşadığı dönemde, beşeri kurum

ve düşüncelerin ilk hallerinin herhangi bir dış etkiye maruz kalmadıkları ve bu yüzden söz konusu olguların en basit hallerini muhafaza ettikleri için ilkel diye isimlendirilen toplumlardan toplanan veriler bağlamında göstermeye çalışmıştır” (Durkheim, 2011: 7-8).

Durkheim (2011: 12), dini araştırma konusu olarak ele almanın, insanın dini doğasının anlaşılmasına açıklık getireceğini düşünmektedir. Öyle ki insanın dini doğasına açıklık getirmek, insanlığın esas ve sürekli yönlerini görünür kılabilir. Çünkü Durkheim’e göre din üzerinden başlayan bir bakış en uygun bakış olarak görünmektedir.

Örneğin Durkheim (2011), sosyal ya da bireysel fark etmez, ilginç veya tuhaf karşılanacak olsalar bile birtakım ayin ve mitlerin, insana dair bazı beşeri ihtiyaçları ve hayatın bazı yönlerini yansıttığını düşünmektedir.

Dinin kökenlerini araştırırken neden dinin en ilkel biçimlerini seçtiğini, bütünüyle metodla alakalı bir durum olduğu şeklinde açıklar. Tabi burada, ele aldığı ilkel dinleri değersiz göstermek gibi saklı bir niyet taşımadığını söylemekle kalmaz, aynı zamanda esasen yanlış olan bir din olmadığını belirtir. Durkheim’e göre modern dinleri anlayabilmek için tarihsel bir analizle dinin en ilkel biçimlerine bakmak ve aşamalı olarak nasıl şekillendiklerini görmek gerekli ve en uygun yöntemdir (Durkheim, 2011: 13-14).

“Bütün inanç sistemlerinin ve kültürlerin temelinde, zorunlu olarak belli sayıda temel semboller ve ayin uygulama tarzlarının olması gerekir. Birinin ya da ötekinin alabileceği şekil farklılıklarına rağmen bunlar, her nerede olursa olsunlar aynı anlama sahiptirler ve aynı işlevi yerine getirirler. Bu, dinde, ebedi ve beşeri olanı meydana getiren daimi unsurdur. Bunlar, genel olarak dinden söz edildiğinde, ifade edilen fikrin bütün nesnel içeriğini teşkil ederler” (Durkheim, 2011: 16).

İnsanlar tek başlarına ve grup halindeyken yaşadıkları aynı olaydan farklı şekilde etkilenirler, bu durumda şeyler insanlara farklı görünür, farklı hissedilir. O zaman insan grupları, kendilerini oluşturan her bir bireyden farklı düşünmektedir. Kalabalıklar ve geçici süreliğine bir arada olan topluluklar için de aynı durum geçerlidir. Toplum ve birey arasındaki bu ilişkiyi gösteren sıradan bir olgu da kolektif kişiliğin bireysel kişiliklerin üzerinde yer aldığıdır (Durkheim, 2010: 88).

Durkheim (2011), insanın içinde yaşadığı evreni ve kendisini anlama çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkan ilk sistematik yöntemin dini kökenli bir özellik taşıdığı bilinen bir şey olduğunu ileri sürer.

Buradan hareketle düşüncenin iskeletini oluşturan kategorilere vurgu yapar ve bu kategorilerin dini inançlar içinde bulunduğunu, başka bir deyişle dinin içinde doğduklarını, dini düşüncenin bir ürünü olduğunu belirtir. (Durkheim, 2011).

Böylece genel bir sonuç olarak dinin, toplumsal bir şey olduğu görüşü, Durkheim’de (2011) hakim düşünce olarak kendini gösterir.

“...Dini tasavvurlar, kolektif gerçeklikleri ifade eden müşterek tasavvurlardır... (Durkheim, 2011).

1.2.3. Durkheim’de Toplumsal İşbölümü

Durkheim (2014: 63), işbölümünün temelinde yatan şey olarak çağdaş sanayinin geldiği noktayı vurgulamaktadır. Ona göre, sanayi gelişip genişledikçe aynı oranda makinelerin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Hatta bu ihtiyaçtan da öte, bir bağlı olma durumunu ifade eder. Böylece sanayinin gelişimine bağlı olarak da daha büyük çapta güç ve sermayeler oluşmakta ve ayrıca bir araya gelmektedir. Bunun sonucunda ise ortaya çıkan birçok yeni uzmanlık alanlarından dolayı işlerde bir bölünme meydana gelmektedir.

Her ne kadar konu, özü itibarıyla ekonomi dünyasına ait gibi görünse de, Durkheim bunun sadece ekonomiye özgü bir olgu olmadığını belirtir. Bunun sebebi toplumsal işbölümünün tesirlerinin artan bir şekilde toplumun birçok alanına yansıyor olmasıdır. Etki alanının genişliği nedeniyle Durkheim işbölümünü, toplumsal düzenin en önemli temellerinden biri olarak görür (Durkheim, 2014: 64).

Durkheim (2014), kamuoyunun işbölümünü ahlaki bir kural haline getirme eğilimi içinde olduğu görüşünü taşır ve işbölümünü, doğurduğu ekonomik sonuçları açısından ziyade, farklı bir bağlam içinde, ahlaki boyutuyla ele alır. İşbölümünün esas büyük işlevinin ise, birçok insanı bir araya getirmesinden kaynaklanan dayanışma duygusu uyandırmasıdır. Öyle ki, cinsiyet ilişkilerine dayalı olarak da bir işbölümü söz konusu olduğunu belirterek, toplumun varlığını olanaklı kılan şeyin bu işbölümü olduğunu dile getirir.

“Cinsel işbölümünü belli bir çizginin gerisine götürün, aile örgütlenmesi ortadan kalkar ve onun yerini tümüyle geçici cinsel ilişkiler alır; dahası, eğer cinsler hiç ayrılmamış olsaydı, bütünüyle bir toplumsal yaşam biçimi doğamazdı. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında işbölümünün sağladığı ekonomik yararın bir payı olmuş olabilir, ama herhalde onun etkisi yalnızca ekonomik nitelikteki çıkarların pek çok ötesine geçer; çünkü kendine özgü (sui generis) bir toplumsal ve ahlaki düzeni kurmaktadır” (Durkheim, 2014: 87-88).

“Cinsiyet, toplumsal cinsiyetlendirmenin bir varsayımı, işleminin temel koşulu haline gelir. Böylece inşa edilmemiş bir doğal alan olarak biyolojik olanı yitiririz... verili olan zaten çoktan bizim ona verdiğimiz, dilimizin kültürümüzün anlamları ile canlanmış olarak bize verilir” (Direk, 2012: 73).

Bununla birlikte işbölümünün meydana getirmiş olduğu toplumsal dayanışma, maddi olmayan bir nitelik taşımasına karşın soyut bir şekilde kalmaz. Toplumsal dayanışma toplum hayatı içinde kendini somut bir şekilde de hissettirir. Bunun için toplumsal dayanışmayı simgeleyen dışsal bir olgu olarak hukuk görünür hale gelir (Durkheim, 2014: 91).

“Her hukuk kuralı, yaptırıma bağlanmış bir davranış kuralı olarak tanımlanabilir” (Durkheim, 2014: 96).

Hukuk kurallarında, kamu hukuku-özel hukuk ayrımında özel hukuk bu ilişkilerin somutlaştırıldığı kısımdır. Durkheim’e göre bu hukuk kuralları ilk olarak örgütlü ve bastırıcı yaptırımlarda bulunma özelliğine sahiptirler. Böylece ceza hukukunun alanına dahil olanlarla medeni hukuk, ticaret hukuku, usul hukuku gibi alanlara dahil olanlar şeklinde ikili hukuk tasnifi yapmaktadır (Durkheim, 2014: 96-97).

Görüldüğü gibi Durkheim (2014) insan yaşamında birlikte olmanın ve dayanışma içinde bir ahlaksal ilkeler bütünü oluşturmanın temeline işbölümünü oturtmaktadır. Bu toplumsal dayanışmanın ilk zamanlardan beri insan yaşamında var olan bir olgu olduğunu ancak burada kullanıldığı anlamıyla, yani bir sistemli toplumsal değerler bütünü olarak esasen sanayi toplumunun gelişmesiyle oluştuğunu ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

TELEVİZYON HABERCİLİĞİ

2.1. TELEVİZYON

İletişimin gerçekleşmesini sağlayan her türlü araç (ses, söz, yazı vb.) iletişim araçlarındandır; bununla birlikte yüz yüze olmadan iletişim kurmaya vesile olan, bunu da kitlesel düzeyde gerçekleştiren araçlara “ kitle iletişim aracı (KİA)” denir (Türkoğlu, 2004).

Marshall McLuhan, KİA'nın toplumsal sistem ve insan ilişkilerinin temel belirleyicisi olduğunu belirtmiş ve yeni geliştirilen her aracın insanın psikik donanımının yerini aldığını belirtmiştir. Buna örnek olarak ise tekerleğin ayağın yerini aldığı ve kameranın gözün uzantısı olabileceği verilebilir. McLuhan KİA'yı sıcak ve soğuk olmak üzere ikiye ayırmıştır. Sıcak araç; dış gerçeklik hakkındaki enformasyonu hazır, tamamlanmış şekilde verir, bununla birlikte soğuk araç; izleyicinin mesajı tamamlamasını ister (Türkoğlu, 2004: 111).

Kitle iletişim araçları içerisinde ise televizyon çok önemli bir yer tutmaktadır.

Televizyon, hedef kitlenin niceliği açısından her kesime hitap eden bir temsil aracıdır. Televizyon bu işlevini görüntüsel olarak yansıtır. Bu anlamda televizyon sadece görüntüsel göstergeler kullanarak nesnel dünyamızda mevcut olan şeyleri kodlayıp yansıtan bir temsil işlevi görmekle kalmaz, bizzat anlamlandırma sürecine yeni anlamlar katar, hatta bu yeni anlamlandırmaları değiştirip dönüştürme işlevini de görür (Çelenk, 2005: 81). Tabi böylesine önemli işlevlere sahip olmasının, izleyici kitleleri açısından da bazı nedenleri bulunmaktadır.

Televizyon seyretmek, günümüz insanın yaşantısında yer tutan önemli bir meşguliyettir. Televizyon, uygun kamusal konuşma malzemesi sunan aynı zamanda günlük yaşama ve diğer ilişkilere ortaklık kurma, dışlama kısacası vakit geçirmek amaçlı en yaygın iletişim aracıdır. Bununla birlikte televizyon izleyiciliği farklı kültür ve coğrafyadaki toplumlarda, hatta farklı ekonomik koşullarda farklı boyutlarda olabilir (Çelenk, 2005: 102).

Medya kuruluşlarının başlıca özelliklerinden biri, bu kuruluşların tekelci bir eğilim gösteriyor olmalarıdır (Burton, 1995). Televizyon üzerine araştırma yapılan birçok ülkede televizyon programlarının mevcut sosyal yapının sahip olduğu anlayış doğrultusunda gerçekleştirildiği görülmüştür. Şöyle ki araştırmanın yapıldığı ülkelerin tümünde televizyonun denetimi ve sahipliği; esasen genel sosyal denetimi, sahipliğin ve kısmen otoritenin bir özelliğidir (Williams, 2003). “*Bu kurumlar ürünün kaynağını, üretim ve dağıtım araçlarını ve ürünleri için gereken pazarı mümkün olduğunca kontrol altında tutmaya çalışırlar... Nerede, ne zaman, neyi göreceğimize karar vermede egemen bir konumdalar*” (Burton, 1995: 53). Sunulan materyalin biçimi göz önüne alındığında hepsinin birbirinin aynı olduğu görülecektir (Burton, 1995).

“*İletişimin kaynağı iletiyi şekillendirir*” (Burton, 1995: 48). “*Pek çok eleştirmene göre televizyon, programların diğer bileşenlerinin yanı sıra haberleri de önemsizleştiren indirgeyici bir araçtır. Bununla birlikte, kimi eleştirmenler de televizyonun olumsuz bir güç olarak yalnızca haberlerin yapısını bozmakla kalmadığını, aynı zamanda onların ardında yatan gerçekleri de göz ardı ettiğini düşünmektedir*” (Briggs, Burke 2011: 274). “*Ekranada ya da sayfada görünen gerçek değildir; fakat onun yorumlanmış biçimidir*” (Burton, 1995: 72). “*Medya ele aldığı her şeyi dolaylıdır. Bir başka deyişle medya materyalleri, temsil edilmiş ürünlerdir. Yani kurulmuştur; gerçek olan değildir. Özgün kavram, özgün deneyim, özgün nesne değildir. Yapaydır. Gösterge kümeleri ile kurulmuş bir şeydir*” (Burton, 1995: 73).

“*Bu yeni pratik, yakından izlenen klasik televizyonu, haber yayınlarının televizyon dalgaları ile aktarılmasını baştan aşağıya değiştirmektedir. Bunu mesken yerlerinin, ve hacimlerin **saydam görünümünün** dönüştürülmesine katkıda bulunarak yapmakta, insanların hakiki mekanını tam olarak medyatik bir **görünüm- ötesi** haline getirmektedir*” (Virilio, 2003: 60).

“*Yani enformasyon*” artık kendisinin açık içeriğinden ziyade kendi geri-beslemesinin ivmesi olmuştur. Sayısal görüntüler ve mesajların içeriği, bugün bunların anında iletiliyor olmaları olgusundan daha önemsizdir. “*Şaşkınlığa düşürme etkisi*” her zaman enformasyonun içeriğinden daha üstündür” (Virilio, 2003: 137).

“*Yaratılan mit toplumsal olgu içinde bu olgunun kendi gerçeğini boşaltır ve sistemi haklı gösterir*” (Erdoğan, Alemdar, 2005: 274).

Bununla birlikte Oliver Burgelin ise günümüz toplumsal sistemlerinde izleyicilerin kitle iletişimine doğrudan katılımının olanaksız olduğunu belirtmiştir (Türkoğlu, 2004).

Hans Magnus Enzensberger ise tv. ve film gibi araçların paylaşımcı iletişime hizmet etmekten ziyade buna engel olduğunu belirtmiştir. Sistemin teknik yapısı, yönetici ve yönetilenler arasındaki politik nedenlerden dolayı iletişim sadece ileticinin yönlendirdiği bir aktarma düzeyinde kalır. Bundan dolayı bütün toplumlarda tv. yayınları “olumlu ve kullanıma uygun” değildir (Türkoğlu, 2004: 113).

Corner, televizyon için genel geçer bir kuramın mümkün olmadığını belirtmekle televizyona yönelik kuramsal yaklaşımları dört başlıkta ele almıştır. Bunlar; *i- temsil kuramları*, *ii- araç kuramları*, *iii- kurum kuramları*, *iv- süreç kuramları* dır. Bununla birlikte bu kuramları birbirilerinden kesin çizgilerle ayırmak olası değildir. Bazı çalışmalarda bu türlerin bir araya geldiği hatta iç içe geçtiği görülmektedir. *Temsil kuramlarının* fikir dayanak noktası Louis Althusserdir. Burada ideoloji ve ideolojik yeniden-üretim yorumu karşımıza çıkıyor. Bu yorumda hem imgeyi hem dili içeren temsil süreci olarak kavramlaştırılan ideoloji, Batının siyasal istikrarının sağlanmasındaki temel faktördür (akt. iç. Mutlu, 2005: 81).

Temsil kuramlarında iki önemli sınırlama bulunmaktadır. İlki açıklayıcı genellemelerde karşılaşılan sıkıntı ikincisi ise ‘etki’ ye ilişkin açıklamalardaki sınırlamadır. *Araç kuramları*’ nda televizyon kültürel bir teknoloji olarak ele alınır. Bu kuramcıların önde gelen ismi Marshall McLuhan’dır. McLuhan televizyonun uzamsal, zamansal, ve duyumsal yönlerine yönelik çalışmıştır. Televizyona yönelik temsil kuramlarından ‘araç’ kuramlarına geçiş Marksist gündemden modernizm-sonrası bir gündeme yönelik tedrici, seçici bir eylemin sonucudur. *Kurum kuramları* televizyonun örgüt yapısını ele almakta ve bu yapının, özgül siyasal ve ekonomik sistemlerdeki yerini, konumunu ele almaktadır. Burada televizyonun ne simgesel/anlatımsal boyutu (*temsil*) ne kültürel/teknolojik (*araç*) boyutu önem taşımaktadır. Kuram düzeyinde en etkin olan siyasal ekonomi yaklaşımıdır, bu yaklaşımda çoğunlukla Marksist açıklamalardan faydalanır. ‘*Süreç kuramları*’ diğer kuramlardan farklı olarak direk televizyon ve izleyici arasındaki ilişkiyi ele alır. Televizyonun metnini ele alan temsil kuramları, teknolojik özelliklerini ele alan araç kuramları ve televizyon

endüstrisinin işleyişini ele alan kurum kuramları, sadece televizyonun bir bütün olarak izleyicisiyle olan ilişkisini ele alan süreç kuramları çerçevesinde bir bütün olarak ele alınabilir (akt. iç. Mutlu, 2005: 82- 83).

2.1.1. Televizyon Yayıncılığı ve İçerik Oluşumu

Günümüz dünyasında siyasal ve ekonomik olarak genel ağırlık taşıyan yönetim biçimlerinin, kapitalist, liberal demokrasiler olduğu bilinmektedir. Doğal olarak bu yapı her alanda olduğu gibi medya kuruluşlarının yapı ve içeriklerine de etki etmekte ve tecimsel bir yapıya bürünmelerine yol açmaktadır. Böylece medya, yayın politikalarını oluştururken ticari çıkarlarını göz önünde bulundurmaktadır.

Stuart Hall'un da dediği gibi *“Nihayetinde demokratik toplumlarda, medyanın devlet tarafından ne basacağı talimatı alması ya da devletin televizyonda neyin gösterilmesine izin verdiği bakımından yapılaşmış yanlılıklarını yeterince açıklayamayacağımızı söylemek bir özgürlük yanılması değildir. Ama nasıl oluyor da böylesi çok sayıda gazeteci zorlama olmaksızın kendiliğinden, tekrar tekrar temelde aynı ideolojik kategoriler içinde kurulmuş dünya değerlendirmelerini yeniden üretme eğilimi göstermektedirler? Nasıl oluyor da bunlar tekrar tekrar ideolojik alan içindeki böylesi sınırlı bir repertuara yöneltiyorlar? Haksızlıkları ortaya çıkarma geleneği içinde yazan gazeteciler bile bilinçli olarak kendilerini bağlamış oldukları değil, ‘onları yazan’ bir ideoloji tarafından şekillendirilmiş gibidirler”* (akt. Mutlu, 2010: 373)

“Ekonomik zorunluluklar ve karşılıklı çıkarlar, medyanın güçlü haber kaynakları ile ortak yaşamı (sembiyotik) bir ilişki kurmasına neden olur. Medya, düzenli ve güvenilir haber hammaddesi akışına muhtaçtır. Günlük haber taleplerini karşılamak için zorunlu bir zaman çizelgesine uymak durumunda olan medya, mali nedenlerle, önemli bir olayın meydana gelebileceği her yerde muhabir ve kamera bulunduramaz. Ekonomik gerekçelerle, kaynaklarını sık sık önemli olayların olduğu, dedikoduların yayıldığı, önemli haberlerin sızdığı ve düzenli olarak, basın toplantılarının yapıldığı yerlerde yoğunlaştırır...” (Chomsky, Herman, Peterson, Podor 2004: 81-82).

Adorno, televizyonun gizli mesajının etkisinin televizyon dramalarını denetleyen, tasarlayan, yazan ve çekenler tarafından bilindiğini, dramaların özelliklerinin karar

verici konumdakilerin olası bilinçdışı yansımaları olduğunu varsaymanın anlamlı olmadığını belirtir (Kejanlıoğlu, 2005).

“Kitle iletişim araçlarının endüstri toplumlarında gördüğü işlevin, mitlerin ilkel toplumlarda gördüğü işlevle eşdeğer olduğu düşünülür” (Fiske ,2014: 233).

2.2. HABER

“Türkiye’ de medya sektöründeki yoğunlaşma, 1990’lı yıllardan itibaren büyük bir ivme kazanmış, gazeteci ailelerin kontrolünün söz konusu olduğu geleneksel medya sahipliği, yerini medya dışı sektördeki büyük sermaye gruplarının egemen olduğu “yeni medya sahipliği” ne bırakmıştır” (Adaklı, 2001: 145).

Ülkemizde radyo ve televizyon yayınlarını denetleyen ve düzenleyen kuruluş Radyo Televizyon Üst Kurulu’dur. Radyo Televizyon Üst Kurulu’ nun (RTÜK), kendisine yasayla tanınan görev ve yetkileri çerçevesinde çıkarmış olduğu Radyo ve Televizyon Yayınları’nın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik (Çolak, 2007), 3 Nisan 2014 tarih ve 28961 sayılı resmi gazetede yayınlanan son haliyle Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik olarak değiştirilmiştir. Radyo ve televizyon yayıncılığına ilişkin teknik kavramlar bu yönetmelikte tanımlanmıştır. Bu yönetmeliğin 4. Maddesinin h bendinde haber: “Kamuoyunu bilgilendirme amacıyla ve nesnel bir bakış açısıyla izleyici ve dinleyicilere iletilen güncel, toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel ve benzeri olay, konu ve gelişmeleri,” ifade eder (<http://www.rtuk.org.tr>) şeklinde tanımlanmıştır.

Haberde sunucu, muhabir, yorumcu gibi aktörlerin televizyon ekranından izleyici kitleye yeniden yaratımla sunduğu şey sosyal gerçekliğin ilk düzenidir. Bu, yüz yüze olma halidir (Morse, 1998).

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte günümüz insanı bu araçları daha sık kullanır hale gelmiştir. Özellikle gündelik bir rutin haline gelmiş olan televizyon, eğlendirme, eğitim, bilgilendirme gibi fonksiyonlarının yanı sıra en temel olarak haber verme işlevini yerine getirmektedir.

İnsanlar içinde yaşadığı dünyada ne gibi olaylar yaşandığının bilgisini edinme ihtiyacı duyarlar. Bu bilgi akışını sağlayan en kapsamlı ve en düşük maliyetli aracın

televizyon olduğu söylenebilir. Televizyonun en temel yayını ise haberdur. Haber, hedef kitle açısından hemen herkesi ilgilendiren bir olgu haline gelmiştir.

Haber söylemlerinde erkek egemen değeri yargıları hakimdir. İyi ve kötü kavramları hakim ahlakın sınırlarını aşmaz. Dış politika haberlerindeki söylem ‘bizler/onlar’, ‘dostlar/ düşmanlar’ sınırları içinde oluşturulmaktadır. Gerçekliğin yeniden oluşturulduğu haber söylemlerindeki ifade edilen hayat efendi/köle diyalektiği içinde ele alınır. Haber söylemlerindeki yaşanan hayatın anlamını çözemeyen dünya ve hayatta bir özne olarak etkinlik kuramayan izlerkitleye, yaşanan gerçeklik haklılaştırıcı bir biçimde sunulur (Aslan, 2004: 30).

“Haber her şeyden önce günceldir ve yeni olmuş veya tekrar oluşan olaylarla ilgilidir. Bu durum habere zamanlılık unsurunu verir. Geçmişte kalan ve toplumun gündeminin dışında olan bir olay haber yapılmaz haber sistematik değildir. Haber olacak olaylar, fikirler, değışmeler, sorunlar belirli bir sisteme göre seçilmezler. Haber farklı olaylarla, gelişmelerle ilgilenir ve ele aldığı konular birbiriyle ilişkisizdir. Olayların yorumlanması da haberin görevleri içerisinde yer almaz. Haber dayanaksızdır. Olay veya konu geçerli olduğu sürece haberin yaşama şansı vardır. Olayın geçerliliğini kaybetmesinden sonra konu haber olma özelliğini yitirir. Yine habere esas olacak konular ve olaylar gerçek konularından daha önemli veya garip, beklenmeyen türden olmalıdır. Olağan, sıradan gelişmelerin ve olayların haber konusu içerisine girmeyeceği açıktır. Diğer taraftan haber, olaylar meydana geldikten sonra verilebileceği gibi meydana gelmeden önce de verilebilir. Habere esas olan konu, olay, gelişme ilgi çekici olmalıdır” (Akt. Güz, 2005: 62-63).

“Berger’ e göre, Medya kuruluşlarının genel yayın politikaları kadar yayınlanan haber ve bilgilerin içerikleri, biçimleri de önem taşır. Bu kurumlar yoluyla verilen haber ve bilgilerde gerçeğin verilmesi amaçlanır ve kamera çerçevesindeki nesnelere olduğu gibi hedef kitesine yansıttığı düşünülür. Ancak yansıtılan bu bilgi ve görüntülerin toplumun istediği enformasyon olup olmadığı açık değildir. Kimi haber ve bilgiler bilinerek atlanırken istenenlerin abartılı bir biçimde verilmesi de söz konusu olabilmektedir. Hedef kitle, gerçeği ancak kitle iletişim araçlarının kurguladığı biçimde algılayabilmekte, kurgulanan ile olayın meydana geldiği andaki gerçek çok farklı olabilmektedir” (Akt. Güz, 2005: 71).

“Haber araştırmalarının çoğu haberlerin belli anlam çerçeveleri içinde sunulduğunu ortaya koymuştur. Bu anlam çerçeveleri haber toplama ve işlemenin dzenleniş biçiminden ve haberleri izleyicinin anlamasına yardımcı olacak şekilde sunma gereksiniminden kaynaklanır. Haberlerin konu ve başlık kategorileri içinde “çerçeveleme” kitle iletişim araçlarına haber sağlayan kaynakların toplumdaki bağlam ve amaçlarını da yansıtır... Çerçeveler yeni enformasyon birimlerinin bilgi, değerlendirme ve yerleşimine ilişkin rehberlik sağlarlar. Çoğu kez kolektif olarak kurulmuşlardır ve toplumda, toplulukta veya sosyal bir grupta geniş biçimde paylaşılırlar” (McQuil, Windahl, 2005: 115).

“Piyasa, farklı görüşlerin serbestçe ifade edilmesini ve bunun teşvik edilmesini değil medya kuruluşunun hedef kitlesinin var olan değer ve inançlarına uygun haber sunmaya teşvik eder. Hedef kitle mevcut egemen kültürel çevre dışında haber sunumuna ortam hazırlamaz. Bu sebeple daha çok hedef kitleye seslenmek isteyen bir medya kuruluşu içerisinde yaşadığı egemen kültürün kapsamı dışına çıkmak istemez. Bu durum medyanın haberi verme biçimini de etkileyebilmektedir” (akt. Güz, 2005: 63).

“Kitle iletişim aracının yöneticileri haberlerin yaratılması, işlenmesi, rafine edilmesi ve bunların önem dercesine göre sıralanmasını sağlayarak hedef kitlenin inançlarını, tutumlarını ve davranışlarını etkilemeye çalışırlar” (Güz, 2005: 160).

“Kitle iletişiminin doğrudan ve uzun dönem etkilerini araştıran en üretken, etkili geleneklerden biri “kültürel göstergeler” ve “ eğitim analizi” başlıkları altında uygulanır. Geleneğin kaynağında televizyonun inançları, düşünceleri ve dolaylı olarak davranışı biçimlendirmede büyük güce sahip bir araç olduğunu ileri süren önceki kuramlar yatar. Televizyon, endüstriyel kitle toplumlarında geleneksel toplumsallaştırma kurumları olan din, aile ve yerel toplumu gölgede bırakan bir hikaye anlatıcısı olarak görülmüştür. Morgan ve Signorielli ye göre (1990), “eğitim analizi” “Kültürel Göstergeler” adlı araştırma paradigmasının üçüncü bileşkenidir: Bu araştırma (1) kitle iletişim araçları içeriğinin üretimini belirleyen kurumsal süreçleri, (2) kitle iletişim araçları içeriğindeki imajları ve (3) televizyondaki mesajları izleme ile izleyicinin inanç ve davranışları arasındaki ilişkileri inceler””. Araştırmanın temel hipotezine göre televizyon izlemek sistematik biçimde Tv haberleri ve kurguya dayalı programlarda gösterilen, basmakalıp ve çarpıtılmış olarak oldukça dar bir bakış

açısından verilen bir gerçeklikle uyum sağlayan toplumsal bir dünya görüşünün izleyiciler tarafından yavaş yavaş benimsenmesine yol açar” (McQuil, Windahl 2005: 127).

2.2.1. Televizyon Haberlerinin İşlevsel Özellikleri

Kitle iletişim araçlarının özelliklerini altı başlık altında toplayan McQuail bu özellikleri şu şekilde ortaya koymuştur:

- Bu araçlar haberin, düşüncenin, bilginin, gelişmenin üretilmesi ve dağıtılmasına katkıda bulunurlar.
- Ayrıca bu araçlar kaynaktan hedef kitleye bir hedef kitleden diğer hedef kitleye, toplumdaki kurumlara, insanlar arasındaki gelişmeleri yine insanlara anlatmak üzere kanallar oluştururlar.
- Kitle iletişim araçları halkı etkiler, insanların katılımına açık olurlar, halkın fikirlerinin var olduğu konulardaki yayınlarında halk karakterini taşırlar.
- Sosyal bir yükümlülüğü ve zorlaması olmaksızın insanların dinleyici veya izleyici olarak farklı görüş ve organizasyonlara gönüllü katılımını sağlarlar ve bu anlamdaki etkinlikleri eğitim, din ve politika gibi bilgi alanlarının dağıtımıyla ilgilenen kuruluşlardan çok daha fazladır.
- Medya kuruluşları ücretli çalışma, teknoloji ve kaynağa olan ihtiyaçları yüzünden endüstri ve piyasaya bağlı kalırlar.
- Kendiliğinden oluşturduğu bir güce sahip olmadığı halde kurumun bazı alışılmış kullanımları, yasal mekanizmaları ve yasal olmaları sebebiyle resmi güçle değişmeyen bir bağlılığı vardır (akt. Güz, 2005: 11).

McQuail, kitle iletişim araçlarının işlevlerini ise toplumsal ve bireysel olarak ayrı şekilde ele alır ve toplumsal olan işlevleri beş başlık altında öne sürer:

- Toplum ve dünyada yer alan olaylar ve gelişmelerle ilgili bilgi sağlama, güç ilişkilerini gösterme, yenilik, uyum ve ilerlemeyi kolaylaştırmanın yer aldığı enformasyondur.

- Olayların ve enformasyonun anlamını açıklama ve yorumlama, kurulu otorite ve sosyal normlar için toplumsal destek ve sosyalizasyonu sağlama, ayrı faaliyetleri koordinasyon, paylaşma oluşturma ve öncelikle belli görelî statüleri düzenlemenin yer aldığı **korelasyon** yani **bağlantıdır**.
- Hakim kültürü ifade etme, alt kültürleri ve yeni kültürel gelişmeleri tanıma, değerlerin yaygınlığını ilerletme ve sürdürmenin yer aldığı **devamlılıktır**.
- Zevk, oyalanma ve rahatlama aracı olma, sosyal tansiyonu düşürmenin yer aldığı **eğlencedir**.
- Siyaset, savaş, ekonomik gelişme, çalışma ve bazen din ekseninde toplumsal hedefler için savaşıma anlamını taşıyan **seferberliktir**.

KİA'nın işlevleri daha geniş kapsamlı olarak UNESCO Komisyonu'nca hazırlanan "MacBride Raporu"nda ise:

- * Haber ve bilgi verme
- * Eğitim
- * Eğlendirme
- * Toplumsallaştırma
- * Güdüleme
- * Tartışma ortamı hazırlama
- * Kültür geliştirme
- * Bütünleştirme başlıkları olarak yer almaktadır (akt. Güz, 2005: 13).

2.2.2. Televizyon Haberlerinde İdeolojik Manipülasyon

Bir Fransız düşünürü olan Destutt de Tracy, "ideoloji"yi 1797'de ilk defa, tüm insanlara doğru düşünme imkanları sağlamaya yönelik kullanılacak fikir bilimi anlamında kullanmıştır. (akt. iç. Mardin, 2012)

"İdeoloji" sözcük olarak ise, insan zihninde fikirlerin belirme sürecinin nesnel olarak incelenmesinin mümkün olduğunu ve bundan dolayı istenirse "doğru" düşünceleri düşündürmenin bir yolu bulunduğunu iddia eden bir grup düşünür

tarafından ortaya atılmıştı. İdeologlar olarak bilinen bu grup, temel görüş olarak, fikirlerin uyum (*sensation*) ürünü olduklarını ileri sürer (Mardin, 2012: 22).

İdeolojinin tanımlarından biri de şudur: “*İdeoloji burada, anlamın toplumsal üretimini betimlemek için kullanılan bir terimdir*” (Fiske, 2014: 290).

İdeoloji, toplum konusundaki bilgi ve görüşlerimize dayanan bir fikir kümesidir. İnsanların toplum konusundaki bilgilerinin türetilmesi ise “fiziki bilimlere” oranla kaba anlamında “mantık dışı” ögelere çok daha ağırlık veriyor. Bu bilgiler toplumun bize hazır olarak verdiği önyargılardan kolayca kurtulmuyor (Mardin, 2012). Genel anlamıyla bir sistemli fikirler bütünü olarak tanımlanabilecek olan ideoloji sosyolojik düzlemde kendini var kılar.

Şerif Mardin “İdeoloji” kavramının yarattığı çağrışımı üç şekilde ifade etmektedir. İlk olarak gerçeğin, insanlara yansımada, içinde bulunduğu ortamların etkisiyle, bir sapmaya uğradığı ve insanlarda yanlış imge ve izlenimler yaratabileceği, başka bir deyimle bazı insanların “gerçek” olarak bildiklerinin aslında daha derin ve doğru bir gerçeği maskeleydiği (bu noktada Marx’ın “yanlı fikir” diye ifade ettiği şeyin “ideoloji” kavramına denk geldiği görülür); ikincisi, bu sapmaları ortadan kaldırabilecek bir yöntemin var olduğu; üçüncüsü aydınların gerçekten çok uzak olan soyutlamalar üzerinde durdukları, uygulamaya yönelmiş girişimlere oranla bir “rüya” aleminde yaşadıkları, fikirlerinin bir soyutluk tutkusunun izlerini taşıdığı (Mardin, 2012: 26). Mardin’e göre aydın, faaliyet alanında temel argüman olarak fikirleri kullanır ve bu yüzden bir ideoloji üreticisidir.

Görüldüğü gibi ideoloji tanımlarında öne çıkan birkaç kavram söz konusudur. Özetle bunların insan, zihinsel faaliyet, anlam, toplumsal üretim kavramları olduğu söylenebilir. Bu kavramlardan çıkarılabilecek sonuç ise ideolojinin soyut ve subjektif bir uyum ürünü olduğudur.

Bu yüzden ideoloji kavramı burada siyasal bağlamda değil; daha çok bu yönüyle, yani toplumsal temsil anlamında kullanılmaktadır.

“*Anlamın kültürel açıdan ayrıcalıklı olduğu ve ideolojilerin kendi görüşlerini yapılandırdıklarında değer dizgeleri, dinsel inançlar, yaygın uygulamalar ve bilimsel ve sanatsal yaklaşımlar gibi alışılmadık düzeyde bol gelenek ve simgeye dayandıkları*

sonucuna varmaktayız. Bu çok önemli açıdan, ideolojiler daima belirli bir bağlam içindedirler...” (Freedden, 2011: 85)

Televizyon programları arasında gerçeğe en yakın gibi görünen haber programları, aslında yaşanan olay ve olguları kendi formatı içinde kurgulayarak farklı bir biçimde aktarmaktadır (Poyraz, 2002).

“Hall’a göre kitle iletişim araçları, toplumsal bir arada tutan hegemonik kodların üretimi aracılığı ile işler. Ayrıca gerçeği temsil eden kodlar, kısıtlanmış bir toplumsal açıklamalar dizisini kullanan sınırlı bir egemen söylem alanından derlenir. Tercih edilen kodlar, ideolojik etkilerini doğal görünerek kazanırlar. Althusser’i izlersek, dil gerçeğin aynası olmadığına göre ideolojinin gerçeklik etkisinden söz edilebilir. Dolayımılanmamış gerçeklik deneyimi dil aracılığı ile simgesel olarak inşa edilir. Tam da öznenin kimliğinin kaynağı konusunda kendisini aldatışı gibi, medya da esasen gerçekliği inşa ederken onu yansıtıyormuş gibi görünmektedir” (akt. Stevenson, 2008: 70-71).

Bu yaklaşım aynı zamanda akıllara Baudrillard’ın simülasyon kuramını getirmektedir.

“En yalın tanımıyla simülasyon, olmayan bir şeyi var gibi göstermektir. Simülasyon gerçeğin tüm göstergelerine sahip olduğu halde, gerçeğin kendisi olmayandır” (Adanır, 2008: 14).

“Bu durumda görüntülerin Hakikati, ‘hakikatin görüntüsü’ anlamına gelmektedir. Çünkü gerçekle görüntüsünü karşılaştırma olanağı yoksa bu yalnızca öykülü anlatıma özgü bir şeydir. O zaman ortada bir gerçekliğin varlığından söz edebilmek mümkün değildir” (Adanır, 2008: 27).

“Gerçeklik: İnsanların yine kolektif bir şekilde ürettikleri bir ‘illüzyon’ dur. Gerçekliğin bir hakiki, bir de sahte olanı yoktur. Sorun bu gerçekliğin algılanış ve yaşanış biçimindedir. Örneğin belli bir coğrafyada (mekanda), belli bir zaman dilimi içinde insanlar (kuşaklar boyunca) yaşadıkları evreni bir gerçeklik evreni şeklinde algılayıp, yaşadıktan sonra; başka bir zaman dilimi içinde aynı evreni (ikinci evren zorunlu olarak birinciden sonra gelmek durumundadır) olarak algılamakta ve yaşamaktadırlar. Birinci evrende kolektif bir görüş, düşünce ve inançlara bağlı kolektif bir dışavurum ve davranış biçimi egemendir. İkinci (zamanla değişip, dönüştükten

sonra belli bir aşamada takılıp kalan) evrende bir önceki evrene ait görüş, düşünce ve inançlar kadükleşmekte, içerikleri boşalıp, anlamlarını yitirmekte, bu evreni açıklama yöntemi olan diyalektik de aynı nedenlerden dolayı çağdışı bir görünüme bürünmektedir”(Adanır, 2008: 37)

Stuart Hall’e göre *“farklılıkları kolektif bir irade halinde eklemleyen pratikleri geliştirmek suretiyle veya farklı yan anlamlar alanını değiştiren söylemler üretmek yoluyla farklı toplumsal grupların oraya buraya saçılmış pratik koşulları etkili bir biçimde bir araya getirilebilir; ki bu da bu toplumsal güçleri, denetimi olmayan başka bazı ilişkilerce konumlandırılmış ‘kendinde’ bir sınıf haline sokmakla kalmayıp, tersine tarihsel bir güç olarak müdahale etme kapasitesine sahip, yeni kolektif projeler kurma yetisinde ‘kendi için’ bir sınıf haline getirir”* (akt. iç. Mutlu, 2010: 367)

Televizyon haberleri özünde haber üretimi için ihtiyaç duyduğu tüm materyalleri toplumsal yaşamda olup bitenden aldığına göre toplumsal olanı olduğu gibi yansıttığı, ayna işlevi gördüğü düşünülebilir. Oysa bu noktada üzerinde durulması gereken bir durum söz konusudur. O da, toplumsal temsillerin televizyon haberlerinde ne denli değişim ve dönüşüme uğradıkları ya da ne türden bir yeniden üretim biçimi haline geldikleri hususudur.

Haberin nasıl anlamlandırılacağına yönelik olarak Bennet de, haberin belli bir çerçeve içinde iletildiğini, bu şekilde bir iletimin de sosyal ve politik sonuçlar doğuracak bir biçimde insan bilincini oluşturduğunu öne sürer (akt. iç. Poyraz, 2002).

1950’li yıllarda geliştirilen uygunluk/uyumluluk kuramlarına göre insanlar, inanç ve değerlerinin uyum halinde olmasını isterler. Dolayısıyla kendilerine gönderilen mesajları da bu doğrultuda algırlar. Leon Festinger’in “ bilişsel çelişki” kuramı bu alandaki çalışmaların en önde gelenidir. Bu kurama göre insanlar yeni tutum veya davranış karşısında önceden edindikleri “tanınabilme” alanlarıyla ters düşmeyecek doğrultuda davranış sergilerler (Türkoğlu, 2004: 108).

2.3. TELEVİZYON HABERLERİNDE KOLEKTİF TEMSİLLERİN YENİDEN İNŞASI

Kitle iletişim araçlarının oluşturduğu sistem, birtakım simgelerle kitlelere mesajlar ileten bir sistemdir. Bu iletiler sisteminin bazı işlevleri vardır. KİA’nın işlevleri

şöyle özetlenebilir: Bireyleri eğlendirmek, bilgilendirmek; toplumun kurumsal yapısını oluşturan değerlerle bütünleştirmek, ayrıca birtakım inanç ve davranış kallıplarını bireylere benimsetmektir (Chomsky, Herman, Peterson, Podor, 2004)

“İster yeni medya denilen bilgisayarlı ve mobil iletişimin sağladığı dolayımrama olsun, isterse televizyon-radyo-gazete-gibi geleneksel medyanın sağladığı dolayımrama olsun, bütün medya türleri günümüz insanının gerçeklikle bağlantısını güçlü biçimde yapılandırmaktadır. Böylelikle kişi, hiç yaşamadığı deneyim alanlarına, bir parçası olmadığı ve olamayacağı yaşanmışlıklara yalnızca tanıklık etmekle kalmaz, bunlara ilişkin durmaksızın anlamlar üreterek toplumsal gerçekliğin yapılandırılmasına katkı sunar. Yapılandırılmasında adeta bir işçi arı gibi çalıştığı toplumsal gerçeklik de, dönüp dolaşp kişinin deneyimini koşullandırmaktadır, belirlemektedir” (Dursun, 2013: 33).

“Hall, öncelikle temsil kavramının, kültür çalışmasındaki önemine değinmektedir. Temsil ve kültür bağınu kurarken de anlamın önemine vurgu yapmaktadır. Daha sonra, anlam ve dil bağınu kurarak öncelikle şu noktalar üzerinde durmaktadır: Kültür, “paylaşılan anlamlarla” ilgilidir. Anlamın üretildiği ve değiştirildiği ayrıcalıklı araç ise dildir. Anlamlar, ancak dilin ortak değeri lenmesi aracılığıyla paylaşılır. Böylece dil, anlam ve kültürün temelinde yer alır ve her zaman kültürel değeri lerin ve anlamların anahtar deposu durumundadır. Temsil ise, anlam ve dili kültüre bağlar: Temsil, kültürün üyeleri arasında anlamın üretilmesi ve değiştirilmesi sürecinin esaslı bir parçasıdır. Temsil, şeyleri temsil eden ya da yerine geçen imgeler, işaretler ve dil kullanımını içermektedir” (akt. Özer, 2011: 162-163).

Grup içerisinde bir ortak uzlaşya dayalı olan dil, aynı zamanda grubun ortak bir dünya görüşü taşımasının belirleyicisi olma özelliğini taşır (Kartarı, 2001)

“Türkiye’ de kadınlar bir yandan gelişmiş Batı ülkelerinde yaşanan kadın sorunlarının birçoğu ile gerek özel gerek kamusal hayatlarında yoğun biçimde karşılaşmakta öte yandan da kültür ve geleneğin ağırlaştırdığı başka türlü baskılarla mücadele etmektedirler. Geniş bir kadın nüfusu, kadın erkek ilişkileri söz konusu olduğunda, kendilerine söz ve yaşam hakkı tanımayan bir geleneğin ve törelerin baskısı altındadır”. Televizyon haberlerinde kadının nasıl temsil edildiğine bakıldığında töre

cinayeti, namus cinayeti, kıskanç koca, gece eğlencesinden dönen kadın, alkollü genç kız gibi tanımlamalarla ifade edildiği görülmektedir (Çelenk, 2010, s. 232-233).

“*Totaliter devlette cop neyse demokraside de propaganda odur*” (Chomsky, 2005: 7).

2.4. KOLEKTİF TEMSİLLERİN İLETİŞİMSEL YÖNÜ

İletişim, Latince kökenli *communication* kelimesinden türemiştir. İnsanların birbirlerine nesnelere, olaylar, olgularla ilgili fikirlerini ve bilgilerini birbirine aktaran, aynı olgular, nesnelere, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce, duygu alışverişine iletişim denir (Oskay, 2011: 9).

İnsan, iletişim sayesinde varlığını devam ettirir ve insanın varlık sürdürme biçimindeki gelişmelere göre değişimlere uğrar. Bu da insana özgü bir olgudur. (Oskay, 2011). Bütün canlılar gibi, insan da doğa ile etkileşimde bulunarak varlığını sürdürür. Fakat insanın diğer canlılardan farkı, doğa ile etkileşimi esnasında bir “kültürün” kalıpları içinde iletişen bir varlık olmasıdır. “*Doğal çevresi, araç gereçleri, üretim süreçlerindeki insan ile insan arasındaki ilişkiler, bu ilişkilerde farklılaşmaları tarafların gözünde haklılaştıran değerler sistemi ise, insanın toplumsal hayat tarzını oluşturur. Bunun mayası iletişimdir*” (Oskay, 2011: 1).

Bu çerçevede iletişimin işlevi, şu şekilde özetlenebilir: *İletişim gündelik yaşantımızda bize nesnelere, insanları tanımlar, işbölümü içinde değişik toplumsal roller yüklenmiş insanlara bu rolleri yerine getirirken, bu rol dağılımından oluşan toplumun o tarih dönemindeki hayat tarzını öğretir, olumlatır, yeniden üretimi için gereken değerlendirme biçimlerini aşılır. Toplumsal sistemin sürmesini, kendini yeniden üretmesini sağlar* (Oskay, 2011: 2).

İnsanların birbirleriyle etkileşimini sağlayan ve sürdüren şeyin iletişim olduğu düşünüldüğünde ise dilin önemi ortaya çıkmaktadır. Bizler duygu, düşünce ve kanaatlerimizi dil aracılığı ile karşımızdakilere aktarma olanağına sahip oluruz.

İnsanların, iletişimin temel ögesi olan dil olmadan uygarlık oluşturması mümkün değildir. Bu kadar önemli bir işleve sahip olan dil, bunu kavramlar yoluyla gerçekleştirir (Cüceloğlu, 2013).

Bu bağlamda düşünüldüğünde en önemli toplumsal olgu dil yetisidir. Konuşulan dil toplumun ürünüdür ve kuşaktan kuşağa toplum tarafından aktarılır. Dil yetisi sadece sözcükler bütünü değildir, aynı zamanda dili konuşan toplumun kişilik yapısını dışa vurur. Kolektif zihniyet bireysel zihniyetin temelini oluşturur. Dilin bize aktardığı tüm fikirlere dinden gelenleri de ilave etmek gerekir. Bundan dolayı din kaynaklı tüm düşünceler toplumsal bir kökene sahiptir (Durkheim, 2010: 96).

Dil, *“hem bir toplumsal kurumdur hem de bir değerler dizgesidir. Toplumsal kurum olarak, hiçbir biçimde bir edim değildir, her türlü önceden tasarlanmanın dışında kalır; dil yetisinin toplumsal bölümüdür. Birey onu tek başına ne yaratabilir, ne de değiştirebilir. Özü bakımından, ortaklaşa bir sözleşmedir, bildirişim kurmak istenirse buna tümüyle uymak gerekir; üstelik bu toplumsal ürün, kuralları olan bir oyun gibi özerktir, çünkü ancak öğrenildikten sonra kullanılabilir”* (Barthes, 2014: 30).

“Dil ve düşünceyi, genellikle, özdeş sayan mekanik materyalistlerden de; dil ve düşünceyi birbirinden ayrı şeyler sayan idealistlerden de farklı bir yaklaşımı olan Vygotsky dil’ in toplumsal ve tarihsel bir fenomen olan bilinç aracılığı ile ve onun gelişmişlik düzeyiyle bağlantılı olarak, düşünce ile karşılıklı-etkileşim içinde geliştiğini ileri sürmektedir” (Oskay, 2010: 310).

“Doğal ortamına uyumlanmak için kültürü oluşturan ve kültürlenerek bu uyumlanmayı başaran insan, kültürünü oluştururken bir başına değil, diğer insanlarla birlikte etkinlik gösterir. Duygularını, düşüncelerini, inançlarını anlam yüklü seslerle, işaretler ile bedensel hareketlerle, ya da bunların stilize edilmiş çeşitli işaretleri ile (temsili düzeyde algılanabilen düzenlemelerle) birbirine aktarır yanıt alır, yanıtı karşı yeni bir yanıt hazırlar. İletişim dediğimiz büyük kültürel donanımını geliştirir” (Oskay, 2010: 312).

*“Toplum içinde anlam’ın -söz ile düşüncenin birlikteliğinin- ortaya çıkabilmesi toplumsal iletişim aracılığı ile olmaktadır. Vygotsky’ ye göre, konuşmanın birinci derecedeki işlevi iletişimdir. Toplumsal nitelikte bir **karşılıklı – temastır** bu. İki kişi arasında iletişimin olabilmesi için, iki taraf arasında bir **anlam ortaklığı** olması*

gerekmektedir. Bu ise, toplumsal bir **genelleştirilmiş tutumun** ya da **genelleştirilmiş düşünümün** olmasına bağlıdır. Başka bir deyişle, toplumsal iletişimin olabilmesi için taraflar arasında ortak bir anlamın ifade olunması gerekmektedir. Tıpkı, anlamın düşünce ve dilin gelişiminde bir sentezi temsil etmekte oluşu gibi, buradaki **ortak anlam** da aynı işlevi yüklemiş olmaktadır. Böylece, **kişinin bilinci** “toplumsal-olanda” yer almakta; buna karşılık toplumsal olanda kişinin bilincinde konumlanmış olmaktadır. Ne var ki, **toplumsal-olan** hem konuşmanın hem de düşünmenin gelişmesinde öncelik taşımaktadır. Şöyle ki, “düşünme” konuşmadan sonra gelişmekte; konuşma ise, kişinin toplumsallaşması oranında gereken ve gelişen bir yetenek olarak kazanılmaktadır” (akt. Oskay, 2010: 320).

“İletişim dünyasının yakın ve uzak geçmişine bir göz atacak olursak, zaman içinde birbirini izleyen üç temel devrimle karşılaşırız: chirografik devrim (İ.Ö. 4. yy’da yazının bulunmasını izleyen), Gutenberg devrimi (15. yy. ortalarında matbaanın bulunmasını izleyen) ve elektrik ve elektronik devrimi (telgraf ve daha sonra radyo ve televizyonun bulunması)’dır” (Baldini, 2000: 5).

Tüm bu gelişmeler bizi teknolojiye bağlı olarak küresel ve evrensel hale getirmektedir. Aslında burada küresellik ve evrenselliğin birbirinden farklı olduğunu belirtmek gerekir.

Baudrillard (2001) küresel olmayı; teknolojinin, pazarın, turizmin ve iletişimin dünya ölçeğinde yaygınlık kazanması olarak tanımlarken evrensel olmayı ise değerlerin, insan haklarının, özgürlüklerinin, kültürün ve demokrasinin evrensel hale gelmesi olarak tanımlamaktadır.

2.5. KOLEKTİF TEMSİLDE ANLAM ÜRETİMİ VE SİMGELER

“Toplumsal sistem, biyolojik beden gibi, protezlerinin teknolojik karmaşıklığına orantılı olarak doğal simgesel savunmalarını yitirir” (Baudrillard, 2001: 12).

“İnsanlık tarihi, toplumsal iletişim, yani sembolik içerik üretimi ve değişimi üzerine kuruludur” (Timisi, 2003: 9).

Zygmunt Bauman da (2011) her toplumun bir *anlam fabrikası* olduğunu ifade eder. Hatta Bauman'a göre toplumlar *anlamlı hayatın fidelikleri* olma özelliğine sahiptirler.

Öyle ki bu anlamlar dünyasını temsil eden simgeler sistemi benlik kavramının gerçekleşmesini mümkün kılacak şekilde tüketim biçimlerine de yansımaktadır (Odabaşı, 1999).

“Toplum bulunan her yerde, her kullanım kendisinin göstergesine dönüşür” (Barthes, 2014: 49).

Toplum içinde anlamlı simgeler bütününe toplumun simgeler sistemi denir ve geniş kapsamda kültür adını alır (Mardin, 2012). Kısaca bir değerler bütünü olarak tanımlanabilecek olan “Kültür” insanın içinde bulunduğu evreni algılamasına yaradığına göre ve kültürü oluşturan parçalardan biri de “simge” olduğuna göre “Simge”ler bize toplumun iki alanında rehberlik eder. İlk olarak “bilgi”lerimizi sistematikleştirmemizi sağlar ve bu yönde bir bilişsel çerçeve sağlar. İkinci olarak ise yaşantımızı ahlaki ve duygusal yönden belli bir düzene koyar (Mardin, 2012: 87). Zamanla yerleşik hale gelen bu sistematik yapıyı ve işleyişi, bireyin tekil olarak inşa etmesi mümkün değildir.

Durkheim, bu yerleşik inanç ve pratiklerin hukuki, ahlaki kuralların yanında dinsel dogmalar gibi sistemler oluşturduğunu ve bunun da ancak örgütlenen bir toplumda somutluk kazanabileceğini belirtir (Durkheim, 2004). Dolayısıyla hukuk kuralları aracılığıyla bile birtakım kurallar yasal çerçevede varlığını olumlatır.

Bu bağlamda insana, içinde taşıdığı bazı “değer”ler ve “anlam”lar kılavuzluk ederek insanı harekete geçirir, sosyal eylemi meydana getirir. İnsanlar dış alemi algıladıklarında bunun tümünü değil, sadece kendi değerlerinin süzgecinden geçen kısımları algırlar. Bu algı sürecinin sonunda değişik bakış ve görüş açlarına sahip olmamızı sağlayan şey ise temelde kültür ile başlar. Kültür, her türlü gelenek-görenekten dile, sosyal yaşamdan formel eğitime kadar, maddi manevi bütün değerlerin toplamıdır. Öyleyse kültür toplumun tüm yaşamını içerir. Bu bağlamda kültürün bir ögesi olan dil’in büyük bir önem taşıdığı gerçeği ortadadır. “Dil” ise bilgimizi sistematikleştiren simgeler sistemi şeklinde tanımlanabilir ve kendi başına bir “simgeleştirme” işlemidir. Ayrıca simgesel sistemimizin özünü temsil eder (Mardin, 2012: 51).

Toplumsal olarak yaşantımızı incelediğimizde bazı bir değerler çerçevesine göre yönelişimizi mümkün kılan şey, zihnimizdeki benzer simgeler dağarcığıdır. Simgelerin bu bakımdan önemi ise, simgelerin toplumda dört önemli iş yapmamızı sağlamalarından ileri geliyor. Bu işler ise: dünyamızdaki nesnelere sınıflandırma, yaşadığımız toplulukta önemli görülen değerlerin neler olduğunu hatırlatma ve onlara uymayı zorlama, bu değerleri içirme, bazı hislerimizi boşaltma ve açığa dökme, son olarak da bilişsel evren kurmadır. İnsanların simgeler vasıtasıyla kurdukları toplumsal iletişimi detaylı olarak inceleyen ilk düşünür grubu “sembolik etkileşimciler” adıyla bilinen gruptur. Bu gruba görüş açıları bakımından birbirine yakın olmayan G. H. Mead (1863-1931), Ernst Cassirer (1874-1945), Jean Piaget (1896-) gibi kimseler girer. Bu düşünürlerin ortak noktası ise insanların algılarının Condillac’ın felsefesindeki gibi sadece dış etkenlerin sonucunda değil, bir “simgeleştirme” süreci sonunda oluştuğunu öne sürmeleridir (Mardin, 2012: 91-97).

Humboldt’a göre “insan, bir dereceye kadar, hatta denilebilir ki, münhasıran, dış çevresini dilinin o çevreyi sunduğu gibi yaşar”. Humboldt’a göre, böylece, simgeler dünyasını bir temel unsur, dil unsuru belirler (akt. Mardin, 2012).

“Bu ipuçlarını 20. yüzyılda iki Amerikan antropoloğu, L. Whorf ve Edward Sapir sistematik olarak değerlendirmeye başladılar. 1940 yılında Whorf konuyu şu şekilde anlatıyordu:

“...Her dilin içinde mündemiç [the background linguistic system] sistem, yani gramer, fikirleri ifade etmek için bir iletici araç olmakla kalmaz. Daha doğrusu şudur: dil kendi kendine fikir şekillendirir, kişinin düşün faaliyetini, algılarının analizi, fikir dağarcığında taşıdıklarının sentezi için bir program ve rehber sağlar” (Mardin, 2012: 93).

“Bruner kendi bulgularını şöyle anlatıyor: “Tasavvurun gelişmesinde ağırlık verilen unsurlar zaman zaman çarpıcı bir şekilde değişir. Önceleri, bir çocuk, dünyasını o dünyaya hâkim olmak için kullandığı adetler (Habitualaction) açısından bilir. Zamanla aksiyondan az çok bağımsız bir imgeler dağarcığı ile tasavvur etme tekniği buna ilave olur. Yavaş yavaş buna aksiyon ve imajı dil’e geçirmeyi mümkün kılan yeni ve kudretli bir metot ilave edilir. Böylece (enactive) ve (ikonik) sistemlere bir üçüncüsü,

hadiseleri kendine özgü bir şekilde tasavvuru mümkün kılan sembolik sistem ilave edilir” (Akt. Mardin, 2012: 93).

Oysa dilcilerin ve psikologların ihmal ettikleri bir nokta söz konusudur. Bu nokta; sembollerin içinde barındırmış olduğu değersel “yük”ün, insanı çok daha doğrudan etkileyen bir unsur olduğudur (Mardin, 2012: 94).

“Özellikle kültür antropolojisinin katkılarında insanların dış alemde gelen etkileri ancak simgesel dağarcıklarının verdiği değerlere “vurduktan” sonra, onları değerlendirdikten sonra harekete geçtiklerini anlıyoruz. Bundan dolayı da toplumsal davranışı anlayabilmek için, simgelemenin kültür çerçevesi içinde nasıl çalıştığını araştıranlar, Osgood gibi psikologlardan çok daha ilginç sonuçlar elde etmeye başladılar” (Mardin, 2012: 95).

Böylece sembollerin gündelik hayatımızda nasıl bir işleve sahip oldukları konusu daha etraflıca işlenmeye başlamıştır.

“Sembolik dağarcığa birinci dereceden önem veren düşünürlere göre simgelerin fonksiyonu şöyle: insanlar içinde yaşadıkları toplumu karmakarışık, anlaşılması zor buluyorlar ve olgularını daha basite indirgemek zorunluluğunu duyuyorlar. Toplumda kendilerine hazır bir simge dizisi vererek bu eğilimlerini karşılıyor” (Mardin, 2012: 96).

Bireyin içsel ve dışsal eğilimlerini karşılamada bu denli önemli bir yere sahip olan simgeler ya da sembolik dağarcık aynı zamanda her türlü etkiye açık bir yapı da sergilerler.

Simgeler sistemini oluşturan kelimelerin, değer çağrışımları taşıdıkları birçok dilbilimci ve göstergebilimci tarafından ortaya konmuştur. Gündelik hayatta kullanılan kavramların ne kadarının bu şekilde “yükü” kavramlar olduğu, üzerinde durulması gereken bir noktadır (Mardin, 2012). Bu gereklilik, kişilerarası iletişimde olsun toplumsal iletişimde olsun, kullandığımız kavramların birer anlam ve değer taşıyıcısı olmalarından kaynaklanmaktadır.

Kelimelerin bu şekilde yüklü olması, kendini genel olarak *işaret* ve *simge* şeklinde ortaya koyar. *İşaret* toplum içinde kullanılmakla birlikte, nötr anlamı ifade eden bir soyutlaştırmadır. Kırmızı trafik ışığı bir işarettir. Fakat kızıl ihtilal bayrağı bir

İşaret değil bir *simge* dir; bu bayrağın beraberinde getirdiği birçok karışık ve uzantılı çağrışımlar bulunmaktadır (Mardin, 2012: 89).

Toplum içinde kullanılan tüm kavramlaştırmalar bu iki ana grup içinde ele alınabilir. Bunların bir kısmı “işaret”tir, bir kısmı “simge”dir. Toplumsal yaşantımızda kullanılan kelimelerin büyük bir bölümü “simge” tipindedir (Mardin, 2012).

Göstergebilimin öncülerinden olan Peirce yapmış olduğu üçlü sınıflama içerisinde simgeyi, yorumlayıcı olmadığı zaman kendisini gösterge yapan özelliği kaybedecek olan gösterge olarak tanımlar (akt. Rifat, 2009). Simgeler, yorumlayıcıyla birlikte anlam kazandığına göre, devreye insan faktörü girmektedir.

“Demek oluyor ki, insanlar yaşadıkları ortamı algıladıkları zaman onu tarafsız bir çağrışımla değil, çok zaman taraflı bir çağrışımla nitelendiriyorlar. “Kur’an” kelimesi yalnız bir kitaba değil “mukaddes” bir kitaba çağrışım yapar. “Vatan” yalnız toprak parçasının tarifi değildir, “ahlaki” bir yük taşıyan bir kelimedir” (Mardin, 2012: 90).

Bir toplumun yapısal “şekli”ni sürdürmesini sağlayan öge, o toplumdaki herkesin zihninde yer alan imgelerden oluşan dağarcık olduğuna göre, imgeler, insanların aynı davranışları sergilemesine neden olur. Şöyle ki “katil” kelimesi beraberinde “nefret edilmesi gereken insan” durumunu beraberinde getirir (Mardin, 2012: 90).

Bu durumu Marx sosyo-ekonomik bağlamında ele alırken, Freud psikolojik yönüyle ele alarak dünyayı algılamada ve yorumlamada belli bir perspektiften baktığımızı, başka bir ifadeyle, gözlükler kullandığımızı düşünür.

Marx ve Freud’ un işaret ettikleri gözlüklere -grup veya içgüdü gözlüğüne- “Simge” sistemi gözlüğünün de eklenmesi gerekir. İnsanlar bilgiyi “tabiat”tan almazlar, toplumdan alırlar, toplumdan alınan bilgi ise şekillenmiş bilgidir. İnsanlar, dünyayı bir “kalıp” içinden algırlar. Bunu “model” olarak da adlandırabiliriz. Bu model ise kısmen “harita” fonksiyonu görür (Mardin, 2012: 91).

İşte bu dilsel kavramlara, sahip olduğumuz dünya görüşüne ve vardığımız temel yargılarımıza uygun anlamlar yükleyerek bir kodlama gerçekleştiririz. Peki bu anlam yüklü kavramlardan oluşan iletişimin işlevleri nelerdir?

Simgenin yaşantımızda üç yönden önemli olduğunu anlıyoruz: öğrenme aşaması bir nebze simgeye bağlanır, simgeler pek çok kişinin paylaştığı bir “toplum haritası”nı oluşturur, simgeler toplumsal eyleme yön veren bazı çağrışımların taşıyıcısıdır, simgeler bu yönden “yükü” simge (condensation symbols) olarak işlev görür (Mardin, 2012: 91).

“Marx’a göre insanlar yalnız mekanik bir şekilde dış etkilerin saptadığı yönde giden yaratıklar değildir, yaptıklarının bilincine sahip olarak ve etkili olmaya çalışarak yaşarlar. Ancak, sosyal yaşam şartları içinde öyleleri vardır ki, insan o şartların içinde gömülü bulunduğu zaman dünyayı ancak buğulu gözlükler arkasından görebilir ve dünyayı bu buğulu gözlüklerin gösterdiği şekilde ele alır, bu gözlüklerin arkasından etkili olmaya çalışır” (akt. Mardin, 2012: 34).

“İnsan, böylece, içinde gömülü bulunduğu grubun değerlerinin dışına düşen toplum unsurlarını algılamaz. Marx’a göre yanlış algılama bu “yanlı” algılamadır. Bu anlamda “ideoloji” işbölümünün insanlara dünyayı ancak bir tek yönden görmelerine imkan verdiği bir toplum yapısının yarattığı çarpık düşüncedir” (Mardin, 2012: 36,39).

“Schopenhauer ve ondan sonra gelenlere göre ise insan düşüncesinde kişilik katından gelen ve gerçeğin yanlı bir şekilde algılanmasına yol açan itişler var. Gerçeği bunlar maskeliyor” (Mardin, 2012: 43).

Freud *“bunu da “bilinç” ve “bilinçaltı” kavramlarıyla izah etti”* (Mardin, 2012: 45).

“...bilinç öncesi kişilik katına “İd” adını verdi. Freud, İd’in “başka” ile karşılaşmasından ve bunu kendi dünyasına içermesinden doğan kişilik sorunlarının kümelenildiği alana “Ego” adını verdi. Freud’un düşüncesinde, son olarak, toplum değerlerinin çocuğa empoze edilmesi süreci sırasında bu değerleri çocukta “bağlayan” ve onları -gerektiğinde- kişinin davranışına yön vermek için bir süzgeç gibi çalıştıran super ego katını görüyoruz. Freud’a göre kişilik, bu üç katta oluşan karşılıklı ilişkilerin, süreçlerin tümüdür” (Mardin, 2012: 45-46).

*“Toplumsal sistem güçlenip, rasyonelleştikçe mikro-evren üzerindeki denetimlerini ve manipülatif etkilerini arttırmakta; mikro-evren (çağdaş insan) beşikten mezara kadar hiç bitmeyen bir **çocuk kalma** sorununa sürüklenmiş bulunmaktadır. Hayat, bitmeyen bir sosyalizasyon süreci içinde yaşanmaktadır. Maddi ve manevi değerlere*

erişebilmek için hep makro-evren ile hoş geçinmek; onun karşısında boyun eğimci (submissive) bir tutum içinde kalmak gerekmektedir. Bireyleşemeyen çağdaş insan, kendisi için ve kendisine konulmuş ilkelere göre bir yaşama sahip olma olanağından giderek yoksunlaşmaktadır” (Oskay, 2014: 195).

“Böyle bir kültür ortamı içinde, toplumsal sistemde eriyen birey olmanın yarattığı iç sıkıntıları, bulantılar, ruhsal hastalıklar, edilginleşme ve tutuculaşma eğilimleri nedeniyle çağdaş toplumdaki geniş kesimler, toplumdaki egemenlik yapısının rasyonelinden kaynaklanan teknolojinin rasyonelinin bu özelliğini fark edebilecek bilinçlilikten de uzaklaşmaktadır. Bu kesimler, yaşadıkları bütün sorunlar için neden olarak, yaşamlarının yüzeydeki en görülgen yanlarını, görülmesi en kolay yanlarını görüp algılamakta ve bilim ve teknolojiyi suçlu görmeye sürüklenmektedir. Aydınların bazı kesimlerinde bile, Doğa'ya kaçış, kentlerden uzaklaşma, «alt kültür adacıklarına» çekilme, radikal tutumların «ağıtıcı seslenmelerine» yönelme gibi eğilimler görülmektedir. İşte bu kültür ortamı sayesinde ki, her bilimsel buluştan ve gelişmeden -bunları toplumsal üretim sürecinde uygulanmaya aktarabilecek tek sınıf egemen sınıf olduğu için- toplumun alt kesimlerinden çok daha önce yararlanmakta olan üst kesimler, geniş kitlelerin verili toplumsal yaşamdan duydukları kırgınlık ve ezikliklerin yarattığı «husumete» hedef olarak tüm insanlığın acılarının ve emeklerinin onbinlerce yıllık birikiminin ürünü olan bilimi ve teknolojiyi «koyabilmektedirler». Alt kesimler, anlaşılması gitgide güçleşen modern toplumsal yaşamın karmaşık yapısı içinde, bu yanlış açıklamayı kabullenmeye sürüklenmekte, bilim ve teknolojiden duyulan korku, kitlesel bir yaygınlık kazanmaktadır” (Oskay, 2014: 196-197).

“Tüketim toplumunu belirleyen, kitle iletişiminde günlük haberin evrenselliğidir. Her politik, tarihsel, kültürel haber günlük haberin hem suya sabuna dokunmayan hem de mucizevi olan biçimine bağlı olarak alınılanır. Haber tümüyle güncelleştirilir, yani gösterisel tarzda dramatikleştirilir; ve tümüyle güncel dışlaştırılır, yani iletişimin aracı (medium) tarafından uzaklaştırılır ve göstergelere indirgenir. Dolayısıyla günlük haber diğerleri arasında bir kategori değil, büyüsel düşüncemizin, söylencemizin temel Kategorisidir. Kitle iletişiminin bize verdiği gerçeklik değil, gerçekliğin baş döndürücülüğüdür” (Baudrillard, 2004: 26-27).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TELEVİZYON HABERLERİNDE KOLEKTİF TEMSİLLER

3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Televizyon haberlerinde kolektif temsillerin ele alındığı bu çalışma, Durkheim'e ait olan kolektif temsil kavramının televizyon haberlerine uyarlanması esasına dayanmaktadır. Çalışma özü itibarıyla sosyal bir teorinin medya özelinde haberlere uyarlanmasına yönelik kavramsal bir çalışmayı içermektedir. Bu bağlamda çalışma "televizyon haberlerinde kolektif temsillerin nasıl inşa edildiği" sorunsalı üzerine temellenmektedir. Bu sorunsal çerçevesinde çalışma; Durkheim'e göre kolektif temsillerin oluştuğu dört sosyal olgu esas alınarak, bu olguların televizyon haberlerinde kendini nasıl gösterdiğinin incelenmesi biçiminde sistematize edilmiştir. Durkheim'e göre bu dört sosyal olgu; rasyonel ahlak, ortak bir tasavvur alanı olarak din, bireye dayatılan bir unsur olarak sosyal eylem ve işbölümü biçiminde kendini göstermektedir.

Durkheim'in sosyal teorisinin ayaklarından ilkinin oluşturduğu rasyonel ahlak anlayışı; disiplin, sosyal gruplara bağlılık ve irade özerkliği olarak üç ayrı unsur biçiminde ele alınmaktadır. Rasyonel ahlak ideal toplumun oluşmasında en önemli yapı taşı olarak görülmektedir. Sosyal sistem her şeyden önce düzene ihtiyaç duymaktadır ve düzen anlayışının temelinde de görev bilinci ve toplumsal önceliğine olan inanç yatmaktadır. Medya tam da bu noktada, özellikle haberler dolayısıyla rasyonel ahlak anlayışını yeniden üretmekte ve geçerli anlayışı toplumsalın en önemli önceliği olarak sunabilmektedir. Bu durumu hemen her haberde açık veya dolaylı şekilde görmek mümkün olabilmektedir. "Toplumun bir düzene ihtiyacı vardır ve bu düzenin korunması için herkes gerekli uyumu göstermek zorundadır." anlayışı genel bir ahlaki ilke olarak haberlerdeki mesajları yönlendirebilmektedir.

Ortak bir tasavvur olarak din meselesi ise, Durkheim'de kolektif gerçeğin temelini oluşturan unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Durkheim, dinin bireysel yönünden çok toplumsal işlev ve yansımalarıyla ilgilenmekte ve topluluk bilincinin oluşmasında dini düşünce ve uygulamaların önemine işaret etmektedir. Din olgusu haberlerde de bireysel ve toplumsal kutsala hizmet etmekte ve bireysel farklılık

vurgusuna saygı gösterilmesine rağmen her türlü sapma, saldırı ve tehdide dair tavır alınabilmektedir.

Durkheim'in sosyal teorisinin üçüncü ayağını oluşturan toplumsal eylem ise her zaman bireysel eylemin amacı ve yönlendiricisi olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda toplumsal eylem bir noktaya kadar bireysel eylemi sınırlandırmakta ve yönlendirmektedir. Haberlerde aktörlere dayalı olarak bireysel vurgulara yer verilse bile meşru toplumsal söyleme bakıldığında toplumsal eylem bilincinin yine temel ilkelerden biri olarak mesajı yönlendirdiği görülmektedir. Bireysel eylem vurgusu ancak toplumsal eylem bağlamında anlamlı olabilmektedir. Toplumsal meşruiyet; neyin doğru neyin yanlış, neyin ne kadar kabul edilebilir olduğunun altını çizmekte ve genel geçer bir söylem olarak haber tasarımında belirleyici olabilmektedir.

Durkheim'in sosyal teorisinin son unsuru olan işbölümü ise toplum adı verilen büyük ve karmaşık organizmanın devamlılığını mümkün kılabilen bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Medya ve özelinde haberler ise alt metinde adeta bu işbölümünü kutsamakta ve böylelikle hakim anlayışı yeniden üretmektedir. İş tanımlamaları, mesleki pratikler, mesleki kimlikler ve yanı sıra toplumsal yapı içinde zamanla oluşmuş yetki, görev, toplumsal hiyerarşiye dayalı uygulamalar özenle vurgulanmakta ve iş bölümüne dayalı sosyal yapının kaçınılmazlığı dile getirilmektedir.

Mevcut çalışma, nitel bir araştırma olup, veriler içerik analizine göre değerlendirilmiştir. Psikolojik ölçümler ve sosyal olaylarla ilgili araştırmalarda nitel araştırmalar nicel araştırmalara göre daha derinlemesine bilgi sağlarlar (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2010).

Nitel araştırmalarda, sonuçların sözel ifadelerle anlatılıp özetlenmesi tercih edilir, sonuçların güvenilirliğinin uygun olduğu varsayılır, bilgi kaynakları sağlanarak geçerliğe ilişkin ölçümler gerçekleştirilir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2010).

Nitel araştırma yöntemlerinde, tek veri kaynağından ziyade genel itibari ile mülakat, gözlem, doküman ve sesli- görsel bilgi şeklindeki verilerin çoklu biçimleri kullanılır (Creswell, 2013). Mevcut çalışmada veriler internet yolu ile edilen sözlü ve görüntülü kaynaklardan oluşmaktadır.

Çalışmanın örneklemini 2015 yılı içerisinde ulusal yayın yapan farklı kanalların haber bültenlerinden rasgele seçilmiş farklı haberler oluşturmaktadır. Basit rastlantısal örneklemede, örnekleme dahil olan birey ve objelerin yerine farklı birey ve obje koymadan örneklemin oluşturulmasıdır. Rasgele örneklemede, örnekleme sürecinde birey ve objelerin seçilme şansı eşittir. (Aziz, 2011: 51).

Mevcut çalışmada haber bültenlerinin analizi içerik analizine göre yapılmıştır. İletişim alanında içerik analizinde; gazeteler, dergiler, resmi belgeler, televizyon program kayıtları v.s çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Bilimsel çalışmalarda örneklemlerden elde edilecek bilgiler tüm evren için genellenebilmektedir (Yıldırım, 2015).

İçerik analizi son 40- 50 yıldır yoğun olarak kullanılmaktadır. İçerik analizi toplum bilimlerinin pek çok alanında kullanılmakta olup asıl ortaya çıkışı, önem kazanması, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile olmuştur. Klaus Krippendorff ' a göre “ *içerik çözümlemesi bir mesajın içindeki verilerden yinelenebilir ve değerli çıkarımlar yapan bir araştırma tekniğidir*” (akt. Aziz, 2011: 130-131). İçerik inceleme uygulamaları başlıca iki başlıkta ele alınabilir bunlar; alan çözümlemeleri ve mesaj çözümlemesidir. Alan çözümlemelerinde “alan” iletişimin yer aldığı araca bağlı olarak ölçülmektedir. Örneğin, televizyon reklamlarının çözümlenmesinde birim dakika ve saniyedir. Mesaj çözümlemesinde; amaca bağlı olarak çeşitli konularda mesajın anlamı çözümlenir (Aziz, 2011: 133).

Duverger (2006: 160-168) geçmişe yönelik yapılan içerik çözümlerini; konu, biçim, değerlendirici, kişi, aktör kategorileri, köken ve erek kategorileri başlıkları altında ele almıştır. Konu kategorilerinde incelenecek materyal konularına (siyasi, adliye, dış politika vs), form (biçim) kategorisinde ise konudan ziyade biçim ele alınır. Form kategorisi, kesinlikle tanımlanmış biçim (örn. gazetelerin sağlık haberlerinin bilgilendirici, tavsiye edici, uyarıcı vs kategorilere ayrılması gibi) ve belirli yöne etki için yoğunluk (burada içeriğin hedef kitle üzerindeki etkisi tanımlanır (örn. siyasetçinin konuşmasının; tehdit içeriği, milli duyguları uyandırma içeriği vs. kategorilere ayrılır) şeklinde ele alınır. Değerlendirici kategorisinde; araştırmacı tarafından içeriğe ilişkin değerlendirmeler baz alınır. Değerlendirici kategorisi bakış açıları ve değerler olarak iki başlıkta ele alınır. Bakış açıları; içeriğe bakılarak yazarının bakış açısını ortaya

çıkarmayı amaçlayan, çözümlemede; olumlu, olumsuz, onaylama, reddetme gibi sınıflamalara ayrılır (akt. Yıldırım, 2015).

Mevcut çalışmada da televizyon haberlerinde olayların, olguların ele alınış biçimlerine göre Durkheim'in genel anlayışını ve onun ele aldığı *Kolektif Temsiller* kavramı incelenmiştir.

3.1.1. Televizyon Haberlerinde Kolektif Temsil Alanı Olarak Rasyonel Ahlak

Anlayışı

Durkheim' e göre disiplin ve gruba bağlılığın uygun şekilde bir araya gelmesi ideal toplumun oluşmasına katkı sağlar. Disiplinin (düzen ve kendine hakimiyetin) ve gruba bağlılığın (görev bilinci ve toplumsal önceliğinin) özgür bir iradeyle kabul edilmeyse rasyonel ahlakın temel ilkelerini oluşturur (Durkheim, 2010: 124).

Bu rasyonel ahlak, toplumsal yaşam içerisinde hemen her alanda kendini göstermektedir. Bu haliyle ortaya çıkan ve bireyi aşkın olan bu yeni kolektif kurallar bütünü, aile kurumundan başlayıp devlet yapılanmasına kadar her kurumsal yapı içerisinde genel kabul gören bir yapıya bürünür. Durkheim' e göre “*içinde yaşanan çevrede meydana gelen herhangi bir değişiklik bizden bu değişikliğe uygun bir şekilde davranmamızı bekleyecektir ve bu konuda bir gecikme söz konusu olamaz*” (Durkheim, 2010: 23).

Bireylerde rasyonel ahlakın oluşabilmesinde eğitim önemli bir yer almaktadır ve bu eğitim rasyonel ahlak formatına uygun olmalıdır. Fakat bunu yaparken geçmişten gelen değerlerin ötesine geçilmesi gerekmektedir. Eğitim, “*Bu yüzden daha önce de söylemiş olduğumuz gibi, atalarımıza ait o eski ahlak anlayışını yorumlamanın ötesine geçmek durumundadırlar. Bununla da yetinmeyip genç kuşakların paldır küldür ilerledikleri yolda bu yeni ideali anlamalarını sağlamak ve onlara bu yönde rehberlik yapmak durumundadır. Eğitimcinin geçmişi koruması yeterli değildir, o geleceği de hazırlamak zorundadır*” (Durkheim, 2010: 34).

Görüldüğü gibi Durkheim, ahlak anlayışını ortaya koyarken bunun temellerini dine, ahlaka, eğitime, işbölümüne dayandırmaktadır. Bu çerçevede Durkheim' in ortaya koyduğu toplumsal tez, bize kolektif temsilleri işaret etmektedir.

Bu çalışmada kolektif temsillerin toplumsal bağlamda neye denk geldiği iletişim ve medya açısından bir yönüyle ele alınmaya çalışılmıştır. Durkheim' in ortaya koyduğu temel paradigmlar televizyon haberleri özelinde belli başlı parametreler açısından irdelenbilir.

3.1.2. Disiplin Anlayışı

Durkheim' in ahlak anlayışında yer alması gerektiğini vurguladığı üç temel unsurdan biri olan disiplin anlayışı bireysel boyutta gerçekleştirilen eylemlerin ahlaki olmadığını ifade eder. Bir başka deyişle toplumun çıkarlarını gözeten amaçların ahlaki olduğu söz konusudur. Bu bağlamda günümüz sorunlarından biri olan mültecilerle ilgili bir haber (<http://www.takvim.com.tr>) incelenebilir. İncelenen haberde mülteciler sorunu daha çok terör, iç karışıklık, güvenli yaşam umudu, umuda yolculuk gibi kavram ve kalıp sözlerle verilmektedir. Burada vurgulanan bu kavramlarla mültecilerin içinde buldukları durumun nedenleri ülkelerindeki terör, çatışma ve iç karışıklığa bağlanmaktadır. Hemen her televizyon haberinde söylem tarzının bu kavramlara tekrar tekrar vurgu yapmaları aslında kaosa ve düzene dikkat çekmektedir. Durkheim de kavramsal düzeyde bireyin içinde bulunduğu toplumun düzenine yönelik olarak yapılması gereken kurallar dizisine dikkat çekmektedir.

“Lippmann’ a göre, gerçeklik medya yoluyla insanların kafasında oluşturulan gerçekliktir, bunun ötesinde esas gerçekliğin ne olduğu önemli değildir, önemli olan insanın ona dair varsayımlarıdır ve bu varsayımlar beklentileri, ümitleri, çabaları, duyguları ve davranışları belirler” (akt. Güz, 2005: 70).

Haberde yer alan gerçeklik, gündelik hayat içinden kesitler halinde alınan ve işlenmiş bir şekilde sunulan gerçekliktir. Başka bir deyişle yeniden üretimle oluşan bir meta haline gelen gerçekliktir. Söz konusu haber içerikleri, toplumdaki hakim kültürel anlayış doğrultusunda simgeleştirilir ve toplum hayatında yerini alır.

3.1.3. Toplumsal Gruplara Bağlılık

İnsanlar bir arada yaşadıkça, bilinçleri birbirlerini etkilemekte ve oluşan ilişkiler sonunda ortaya tek bir bireyin bilincinin üretemeyeceği yeni fikir ve duygular ortaya

koyar. Şöyle ki bakır ve kalay gibi iki farklı metalin bir araya gelmesi sonucu yeni özelliklere sahip bronz gibi sert madde ortaya çıkmaktadır (Durkheim, 2010: 87-88).

Durkheim ortak çıkarlar doğrultusunda davranmanın ahlaklı davranış olacağını belirtir. Ayrıca gruba bağlılıkta, grupla özdeşleşebilmek için ortak çıkarlar doğrultusunda hareket edilmesi gerektiğini ve gruplara bağlılığın intihar olaylarının önüne geçtiğini belirtir (İnal,1991). Kendini öldürmeye eğilimli kişi toplumdan daha kolay bir şekilde kopararak, egoist bir yaşam şeklini benimseyebilir. Örnek olarak bekârlar arasında intihar eğiliminin evlilere oranla üç kat daha fazla olduğu ve çocuğu olmayan evlilerin de çocuklu evlilere göre intihara daha eğilimli olmaktadır. Ailenin bireyleri arasındaki uyum, bağlardaki sıklık daha fazla yaşam sevincinden söz edilmesine neden olabilir. Ayrıca birey kendi dışındaki başka insanları da düşündüğünden dolayı intihar etmeye daha az eğilimli olabilir (Durkheim, 2010: 95).

Durkheim' in ahlak anlayışının başlangıcında disiplin vardır ve disiplinin hizmet ettiği amaçlardan biri kişilerin davranış kalıplarına belirli düzenlilik sağlamak bir diğeri de bu düzenlilik çerçevesinde belirli amaçlara hizmet etmesini sağlamaktır. Bu sayede kazandırdığı alışkanlıklarla iradeyi belirli bir kalıba koyarak sınırlandırır (Durkheim, 2010: 73).

Buradan da anlaşılacağı gibi Durkheim bu sınırlar içerisindeki bireylerin eylemlerinin topluma yönelik hizmet eden eylemler yani sosyal gruplara bağlılığı ifade eden eylemler olduğudur. *“Öyleyse ahlaki eylem toplumu amaçlar. Ancak bunun için yerine getirmesi gereken birçok koşul vardır. Toplum kesinlikle yanyana gelmiş bir insanlar topluluğu olamaz zira böyle bir toplulukta her bireyin çıkarları tek başına ele alındığında hiçbir ahlaki özelliğe sahip olamayacağından, tüm bireylerin çıkarları bir araya getirildiğinde durumda bir değişiklik olmayacaktır”*(Durkheim, 2010: 92).

Durkheim'in ortaya koyduğu bu toplum vurgusu bireyin sosyal gruplara bağlılığı ifade etmektedir. Bireylerin bu yönü televizyon haberlerinde de birtakım söylem biçimleriyle karşımıza çıkmaktadır. Esasen birbirinden farklı olan birçok yayın organında bu söylem biçimi aynı vurguyu taşımaktadır. Bir haber örneğinde ele alınacak olursa söz konusu haberde (<https://www.kanald.com.tr>) yaşanan bir trafik kazasında yaralanan bir kadına başka bir kadının yardım etmesi bir kahramanlık örneği olarak sunulmakta ve bu *insanlık ölmedi* haber başlığı ile verilmektedir. Haber

içeriğinde bu tür bir davranışın insanlığın bir gereği olduğu, bunun bir toplumsal görev olduğu anlatılmaya çalışılmaktadır. İnsanlığın ve toplumun çıkarına hizmet etmek, Durkheim' in ahlak anlayışına göre bir sosyal gruba bağlılık örneğidir. Bu bağlılığa benzer örnek teşkil eden bir başka haber söylemi de televizyon haberlerinde dernekler, sendikalar ve benzeri sosyal grupların bir arada gerçekleştirdikleri eylem ve etkinliklerinin sunumlarında karşımıza çıkmaktadır. Örneğin bir ilin sosyal yardımlaşma ve dayanışma derneğinin düzenlediği etkinliklerde ortaklaşa bir organizasyonla grubun çıkarlarına yönelik üretimlerin sağlandığı vurgusu vardır.

3.1.4. İrade Özerkliği

Durkheim ahlak olayında iki farklı unsurun bulunduğunu ifade eder ve bunları iyi ve görev sözcükleriyle ele alır. Görevi emredici ahlak iyiyi ise iradeyi kendine çeken arzuyu doğallaştıran ahlak olarak tanımlar. Her iki kavramda aslında bireyi topluma ulaştırır. *Görev yasaya, iyi de ideale* denk gelir. Burada birey ister iyiyi ister görevi tercih etsin her iki durumda da toplumun yararına olanı sınırları içerisinde hareket etmektedir. Ancak burada ne zoraki bir itaat ne de ideale olan yönelim iradeden bağımsız düşünülemez. Bu da ancak irade özerkliği ile sağlanır. Çünkü Durkheim'e göre bireyin eylemlerini ortaya koyan bir bakış açısına bağlı olarak ya göreve saygı duyulur ya da iyi olan sevilir. Bu çerçevede rasyonel bir ahlak anlayışının eğitim yoluyla çocuğun zihninde yer etmesi sağlanabilir (Durkheim, 2010: 124-126). Ahlaki kurallar her ne kadar birey iradesi dışında görünüyor ve böylece dayatılan bir unsur olarak bir çelişki yaratıyor olsa da Durkheim ahlaki eylemin bir baskıya maruz kalmadan iradi olarak gerçekleşmesi gerekliliğini şu şekilde ifade eder: “ Oysa *davranışımızı belirleyen yasalar bize dışarıdan dayatılıyor, onları özgür bir şekilde benimsemiyorsak özgür sayılamayız. Ahlaki bilincin eylemin ahlaki boyutunu öznenin özerkliğine bağlama eğilimini yadsımak yerine ciddiye almak daha doğru bir yaklaşım olacaktır*” (Durkheim, 2010: 140).

Durkheim bu şekilde kolektif bilincin ortaya koyduğu rasyonel ahlakın birey nezdinde kabulünü irade özerkliği koşuluna bağlar ve ahlaki bilincin ancak bu şekilde bir meşruluk temeli üzerine oturtulabileceğini düşünür. Özetle Durkheim'de irade özerkliği bilinçli rızaya denk gelir.

Televizyon haberlerinde bu durum her yıl düzenli olarak vergi rekortmenleri haberleriyle örneklenebilir (<http://www.trthaber.com>).

Bu bağlamda incelenen haberde yılın vergi rekortmenleri listesinde isimler öncelikle birinci, ikinci, üçüncü şeklinde hiyerarşik bir sıralamaya tabi tutulmuştur. Dereceye girenler *şampiyon* sıfatıyla nitelendirilmiştir. Böylece aslında yasa koyucunun aslında tek taraflı olarak ortaya koyduğu vergi ödeme zorunluluğu toplum ve birey nezdinde rızaya dayalı olarak uyulan bir unsur olarak işlenmektedir. Yine bu davranışı sergileyen kişi, kurum ve kuruluşların örnek teşkil ettiği öne sürülmektedir. Böylece mesajda, rekortmenlerin iradi bir davranış sergilediği söylemi, izler kitlenin bilincine yönelik bir etki yarattığı söylenebilir.

3.2. TELEVİZYON HABERLERİNDE ORTAK BİR TASAVVUR OLARAK DİN

Daha önce de belirtildiği gibi kolektif gerçekliklerin temelini oluşturan unsur olarak dini tasavvurlar söz konusudur. Yani Durkheim'e göre dini ritüeller toplumsal bir araya gelişi sağlayan kolektif bir etkinliktir. Bunları en ilkel hali ile mitler ve ayinler temelinde gerçekleştiren bireyler bu sayede toplumsal bir çatıyı oluştururlar. Ortaklaşa bir tutum olarak meydana gelen bu bilincin kendini sürekli yineleyerek geleceğe taşıyan bir unsur olduğu söylenebilir. Günümüz modern toplumlarında dahi bu dinsel mitler ve ayinlerin değişik biçimleriyle sürdüğü görülebilmektedir. Elbette Durkheim sadece mitler ve ayinler olarak sınırlandırmamakta, toplumsal hayatın biçimlerini dini hayatın geniş boyutlarıyla ele almaktadır. Ancak buradaki çalışmada konuya sadece bir yönüyle bile ele almak Durkheim' in ortaya koyduğu anlayışa ışık tutabilmektedir. Örneğin bu dini bir araya gelişler ve toplu ritüellerin tek tek bireyleri etkilemesi açısından, ülkemizde bir üniversite sınavı öncesinde ebeveynlerin topluca kutsal sayılan dini mekanları ve türbeleri ziyaret etmeleri ve bunun televizyon haberlerinde nasıl yansıtıldığı ele alınabilir. Bu bir araya gelişte ortak bir eylem olarak herkes başarılı bir sonuca ulaşmak adına farklı biçimlerde dualar ederler. Bu durum televizyon haberlerinde her yıl yer almaktadır. Haberlerde kimi aileler okunmuş pirinç getirmekte, kimi bir dilek ağacına bez bağlamakta kimisi bir türbe başında dua etmektedir.

Ülkemizde her yıl gerçekleştirilen üniversite sınavları öncesinde ailelerin çocuklarının sınavda başarılı olabilmesi için kutsal mekanlarda gerçekleştirdikleri ritüeller, bu şekilde haberleştirilmektedir. Haberde (<https://www.youtube.com>) bir yatırı

ziyaret eden, pirinç veya kalem okutan, dilek ağaçlarına bez bağlayan ebeveynlere bu eylemlerinin sebebi sorularak mikrofon uzatılmaktadır.

Medyanın yapısı ve ulaşabildiği kitlelerin çoğunluğunu düşünecek olursak her yıl bu yönde tekrar tekrar sunulan haberlerin, bireylerin algılarında ve zihinsel süreçlerinde bir pekiştirici rol oynadığı yadsınamaz bir gerçektir. Durkheim'in işaret ettiği ortak bir tasavvur olan dini eylemlerin, bu şekilde medya kanalı ile tekrar topluma geri döndürülerek sunulması, dini tasavvuru toplum bilincinde meşrulaştırıcı bir hale gelebilmektedir.

3.3. TELEVİZYON HABERLERİNDE DAYATILAN BİR UNSUR OLARAK KOLEKTİF EYLEM

Genel bir ifadeyle Durkheim' in sosyolojik anlayışında temsiller konusu kolektif bir aşkınlık içerisinde yer alır. Bu aşkınlığın alt başlıklarında bireyin hayatına yön veren şeylerin, daha çok sosyal kurallar olduğu ortaya çıkar. Bunlar din, ahlak ve işbölümü gibi ana konular temelinde bir sosyal gerçeklik oluşturur. Ortaya çıkan bu yeni üst bilinç bireyi aşan bir sosyal gerçekliğin oluşmasını sağlar. Bireylerde kendisine sunulan bu kurallar çerçevesinde fakat sosyalleştikçe iradi bir tutumla hareket etmektedir. Dolayısıyla toplumsal eylem biçimleri bireysel eylemleri de belirlemektedir.

Bireyin eylemine etkisi açısından toplumsal bir tutuma örnek olarak bir sinema filmine giden insanların sayısal çoğunluğu gösterilebilir. Bu durum televizyon haberlerinde (<http://www.cnnturk.com>) şöyle işlenmektedir. Vizyona giren bir prodüksiyonun içeriğinden çok, filmin izleyici rekoru kırdığı ya da hasılat rekoru kırdığı vurgusu sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Durkheim'in bakış açısıyla toplumsal yönelim bireyin de aynı eylemi sergilemesine meşruluk temeli kazandırmaktadır. Nitekim sinema filmi haberlerindeki vurgu da, izler kitlenin yoğunluğu üzerinden aslında bir olumluyla bireyleri de aynı eylemi sergilemesi gerektiği yönünde bir itki oluşturmaktadır. İşte bu da bir yönüyle bireysel kişiliğin üstündeki kolektif temsilin bireye dayatılan bir unsur haline geldiği söylenebilir.

3.4. TELEVİZYON HABERLERİNDE KOLEKTİF BİR TEMSİL ALANI OLARAK TOPLUMSAL İŞBÖLÜMÜ

Durkheim' e göre modern dönemde sanayideki gelişmeler ve kent yaşamı, işbölümüne ve uzmanlık alanlarının giderek daha da artmasına yol açmaktadır (Durkehim, 2014). Sonsuz bir bölünme ile devam edip giden işbölümü aynı zamanda belirli bir örgütlülük hali içinde yer alır. Durkheim işbölümünün kendi kurumsal çerçevesi içinde oluşturduğu düzenin farklı boyutlarına da dikkat çeker:

“Kuşku yok ki bir topluluğun oluşturduğu her yerde bir ahlak düzeni de oluşur. Ama bu ahlak düzeninin oluşması her ortaklaşa etkinliğin kendisini belirtme yollarından yalnızca bir tanesidir. Bir toplumsal küme yalnızca üyelerinin yaşamını yöneten bir manevi ve ahlaki kişilik olmayıp aynı zamanda kendine özgü bir yaşamın kaynağıdır” (Durkehim, 2014: 48). *“Ama işbölümü yalnız ekonomi dünyasına özgü değildir. Onun artan etkisi toplumun en değişik alanlarında görülebilmektedir”* (Durkehim, 2014: 64).

Durkheim işbölümünün ahlak alanına yansımaları şu şekilde ifade eder.

“Ancak kesin olan bir şey varsa, o da kamuoyunun gitgide işbölümünü ahlakın kesin bir kuralına dönüştürmeye, onu bir ödev gibi kabul ettirmeye eğilim gösterdiğidir” (Durkehim, 2014: 66).

Bu haliyle işbölümü ekonomik yönünün dışında ayrıca cinsiyet bağlamında da kendini göstermektedir.

“Tarih bize cinsel işbölümünün de aile dayanışması ile aynı doğrultuda ve aynı biçimde geliştiğini gösteriyor” (Durkehim, 2014: 83).

Bu bağlamda cinsiyet rolleri içinde aile bireylerinin her birinin uyması gereken toplumsal kalıplar televizyon haberlerindeki söylemde dahi belirli bir vurguyla aktarıldığı görülmektedir. Tasarruf yöntemlerine dair püf noktaların aktarılmak istendiği bir haberde (<https://www.kanald.com.tr>), kadının aile kurumu içerisinde taşıdığı rol tanımlanmakta ve böylece toplumun bilincine mesaj gönderilmektedir. Bu haber içinde kadın ailenin patronu, ekonomisinden sorumlu olan kişi olarak ifade edilmektedir. Ev aletlerinin nasıl daha tasarruflu kullanılabileceğini anlatırken çamaşır yıkama, su ısıtma, ütü yapma görüntülerinde kadın bizzat görülmekte ve kadın toplumsal işbölümü

içerisinde “çocuğunun annesi” , “evinin kadını” olarak resmedilmektedir. Toplumsal işbölümü bağlamında bu örnekte görülen kodlamanın, bireyleri belirli bir konumla sınırlandırdığı haliyle Durkheim in toplumsal işbölümü hakkında söylediği kesin bir *ahlak kuralına* dönüştüğü, *ödev* gibi kabulü söylemine denk geldiği ifade edilebilir.

SONUÇ

İnsan zihniyetlerini toplumsal ölçekte oluşturan başta aile olmak üzere din, dil, ekonomi, hukuk, mensubu olunan milliyet gibi bazı üst temel kurumların yanında, davranış kalıplarını etkileyen birçok etken söz konusudur.

İçinde bulunduğumuz bilgi ve teknoloji çağında insanın varoluşu, doğası ve gündelik pratiklerine dair edim ve davranışlarını belirleyen en başat araçlardan biri de televizyondur. Televizyon, insan yaşamında edindiği vazgeçilmez konumu sayesinde geniş kitlelere haber akışı sağlamaktadır. Ancak gündelik yaşam içerisinde meydana gelen olaylar haber metinlerinde dolayımlanmış ve yeniden kurulmuş bir şekilde verilir. Bu yeniden üretim, temelde toplumun genel geçer değer ve kabulleri doğrultusunda gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle kolektif temsiller, haber metinlerinde simgesel bir dille kurulu bir şekilde yer alır. Bu, kodlanmış bir dille kültürel olguların günlük tekrara dayalı verilmiş biçimi, bireysel zihinlerde yerleşik bir temsil haline, yani kolektif temsil haline gelir. Geline nokta toplumsal düzeyde artık ortak bir simgesel dil ve anlayışın oluşması söz konusudur. Kitle iletişim araçları içerisinde televizyon böylece haberler aracılığıyla kolektif temsillerin oluşması, pekiştirilmesi, değişim ve dönüşüme uğrayarak yeniden inşa edilmesi sürecinde en etkili araç haline gelmektedir.

Postmanında (2014: 19) belirttiği gibi “*Bizim medya biçimlerimiz, daha çok, özel gerçeklik tanımlarını yerleştirmeye yarayan anlaşılması zor, ama güçlü içermeleriyle etkili olan metaforlara benzerler. Dünyadaki yaşamımıza ister söz ister basılı yayınlar ister televizyon kamerası merceğinden bakalım, medya- metaforlarımız dünyayı bizim adımıza sınıflandırır, bir sıraya sokar, bir çerçeve çizer, genişletir, küçültür, renklendirir ve dünyanın görünümüne ilişkin savlar ortaya atarlar*”.

Durkheim’ in kolektif temsil kavramı bize toplumla ilgili sosyolojik temelde yöntemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçevede toplum ve birey bir üst pratikte ele alınmaktadır. Bu pratik toplumsal bir kurallar manzumesi olarak tanımlanır. Gündelik yaşamımıza ait tüm eylemlerimiz belli başlı alt parametrelerde ele alınmaktadır. Toplumun bireye dayattığı, sınırları önceden belirlenmiş olan bu kurallar bireyin kendine uyma eylemine çeker.

Buradan hareketle bu çalışmada kuralların medya aracı olarak televizyonda yeniden üretimi işlenmiştir. Toplumsala ait olan ve giderek egemen bir söylem haline

gelen bu kurallar belli bir anlam üretimi çerçevesinde kodlanarak topluma aktarılmaktadır. Çalışmada televizyon haber örnekleri rastgele bir seçme yöntemiyle ele alınıp Durkheim'in sosyolojisinde ortaya koyduğu savlar irdelenmeye çalışılmıştır.

Mevcut çalışmada televizyon haberleri Durkheim' in toplumsal tezine ait rasyonel ahlak, disiplin anlayışı, toplumsal gruplara bağlılık, ortak bir tasavvur olarak din, dayatılan bir unsur olarak kolektif söylem ve toplumsal işbölümü bağlamında meslek ahlakı başlıkları altında incelenmiştir.

Sonuç olarak sosyolojik teoriye ait kodların, televizyon haberlerinde belirli bir söylem biçiminin izlerine rastlanmıştır. Şöyle ki Durkheim'in topluma ilişkin olarak disiplin anlayışı başlığı altında vurguladığı toplumsal düzenin sağlanması, güvenlik ve yaşam hakkı gibi konularda bireye yüklenen sorumlulukların yerine getirilmesi, kaos ve terörün oluşmamasının koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu teorik söylem ise, incelenen televizyon haberinde güncel bir sorun olan mülteciler ile ilgili meselede görülmüştür. Haber söyleminde mülteciler vatanlarından kopmuş, yeni ve güvenli bir yaşama kavuşma umuduyla çok zor koşullar altında mücadeleler vermektedirler. Bu mücadele esnasında çok ağır bedeller ödedikleri vurgusu işlenmiştir. Böylece haber söyleminde insanların toplumsal yaşantısında görev ve sorumluluklarına uyması gerekliliği, yeni bir anlam üretimiyle topluma mesaj olarak gönderilmektedir. Bu durum benzer olarak Durkheim'in diğer toplumsal parametrelerinin de televizyon haberlerinde kategorilendirilmiş ve belirli bir kalıp halinde yer aldığını göstermiştir. Nitekim medya teorileri içerisinde de kuramsal olarak televizyonun ve televizyon haberlerinin bireyler üzerinde etkili olduğu görüşü hakimdir. Günümüz modern toplumlarında yaşanan gündelik pratiklere baktığımızda da, televizyon haberlerinin gerçekte kitleleri harekete geçirici, yönlendirici ve toplumsal bilinci yeniden inşa ettiği bir özelliğe sahip olduğu görülmektedir. Özetlenecek olursa birey içinde bulunduğu toplumun kurallarıyla yaşamına yön vermektedir. Ayrıca bu kuralların televizyon haberlerinde de tekrar yöntemiyle bir enformasyon olarak yer alması ile, davranışlarını pekiştirerek bu toplumsal kalıplar içerisinde kalmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Adaklı, G. (2001). "Yayıncılık Alanında Mülkiyet ve Kontrol". Kejanlıoğlu, D. B., Çelenk, S., Adaklı, G. (Eds.). *Medya Politikaları* (ss. 145-205) içinde. Ankara: İmge Kitabevi.
- Adanır, O. (2008). *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*. İstanbul: Hayal-Et Kitap.
- Aslan, K. (2004). *Haber Nasıl Okunur Haberde İdeoloji, Söylem*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Aziz, A. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Baldini, M. (2000). *İletişim Tarihi*. (Çev.: Gül Batuş). İstanbul: Avcıol Basım-Yayın.
- Barthes, R. (2014). *Göstergebilimsel Serüven*. (Çev.: Mehmet Rifat& Sema Rifat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Baudrillard, J. (2001). *Tam Ekran*. (Çev.: Bahadır Gülmez). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (1997).
- Baudrillard, J. (2004). *Tüketim Toplumu*. (Çev.: Hazal Deliceçaylı, Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (1970)
- Bauman, Z. (2011). *Bireyselleşmiş Toplum*. (Çev.: Yavuz Alogan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bodrova, E. & Leong, D. J. (2013). *Zihnin Araçları Erken Çocukluk Eğitiminde Vygotsky Yaklaşımı*. (Çev.: Tülin Güler, Figen Şahin, Arif Yılmaz, Elif Kalkan/Yayına hazırlayan: Gelengül Haktanır). Ankara: Anı Yayıncılık. (1996).
- Briggs, A., Burke, P. (2011). *Medyanın Toplumsal Tarihi Gutenberg'den İnternete...*(Çev.: Ümit Hüsrev Yolsal, Erkan Uzun). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Burton, G. (1995). *Görünenden Fazlası*. (Çev.: Nefin Dinç). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Chomsky, N. (2005). *Medya Denetimi*. (Çev.: Elif Baki). İstanbul: Everest Yayınları. (2002)

- Chomsky, N., Herman, S. E., Peterson, D., Podor, J. (2004). *Medyanın Kamuoyu İmalatı*. (Çev.: Adnan Köymen, Ebru Kalak, Hale Alpmen, Özge İnciler, Işıl Esendir). İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Cirhinlioğlu, F. G., Aktaş, V., Özkan, B. Ö. (2006). “Sosyal Temsil Kuramına Genel Bir Bakış”. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30 (2), 163-174
- Cüceloğlu, D. (2013). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çelenk, S. (2005). *Televizyon Temsil Kültür 90’lı Yıllarda Sosyokültürel İklim ve Televizyon İçerikleri*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Çelenk, S. (2010). “Kadınların Medyada Temsili ve Etik Sorunlar”. Bülent Çaplı, Hakan Tuncel (Eds.), *Televizyon Haberciliğinde Etik* (ss.223-236) içinde. Ankara: Fersa Matbaacılık.
- Çolak, N. İ. (2007). *Kitle İletişim Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Direk, Z. (2012). “Judith Butler: Toplumsal Cinsiyet ve Bedenin Maddeleşmesi”. Zeynep Direk (Ed.), *Cinsiyetli Olmak Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar* (ss.67-84) içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Doğan, İ. (2008). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dökmen, Ü. (2013). *İletişim Çatışmaları ve Empati Sanatta ve Günlük Yaşamda*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Durkheim, É. (1898). “Représentations individuelles et représentations collectives” [Bireysel Temsiller ve Kolektif Temsiller]. *Revue de Métaphysique et de Morale*, Publié dans la, tome VI, numéro de mai (1898).
- Durkheim E, (2004). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları* (Çev.: Cenk Saraçoğlu). İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınlar. (1895).
- Durkheim, E. (2010). *Ahlak Eğitimi*. (Çev.: Oğuz Adanır). İstanbul: Say Yayınları. (1934).
- Durkheim, E. (2011). *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*. (Çev.: Fuat Aydın). Ankara: Eskiye Yayınları.

- Durkheim, E. (2012). *Sosyoloji Dersleri*. (Çev.: Ali Berkday). İstanbul: İletişim Yayınları. (1950).
- Durkheim, E. (2014). *Toplumsal İşbölümü*. (Çev.: Özer Ozankaya). İstanbul: Cem Yayınevi
- Dursun, Ç. (2013). *İletişim Kuram Kritik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Erdoğan, İ. & Alemdar, K. (2005). *Öteki Kuram Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*. Ankara: Erk Yayınları.
- Fiske, J. (2014). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (Çev.: Süleyman İrvan). Ankara: Pharmakon Yayınevi.(1982).
- Foucauld, M. (2011). *Özne ve İktidar Seçme Yazılar 2*. (Çev.: Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.(1961).
- Freeden, M. (2011). *İdeoloji*. (Çev.: Hakan Gür) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları
- Freud, S. (2009). *Uygarlığın Huzursuzluğu*. (Çev.: Haluk Barışcan). İstanbul. Metis Yayıncılık. (1930).
- Geray, H. (2006). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güz, N. (2005). *Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Işık, E. (1998). *Beden ve Toplum Kuramı Öznenin Sosyolojisinden Bedenin Sosyolojisine*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- İnal, K. (1991). *Durkheim'in Eğitim Anlayışı*. Erişim: 25.12.2015, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/505/6073.pdf>
- Kartarı, A. (2001). *Farklılıklarla Yaşamak Kültürlerarası İletişim*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Kaypakoğlu, S. (2010). *Kişilerarası İletişim Cinsiyet Farklılıkları Güç ve Çatışma*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Kejanlıoğlu, D. B. (2005). *İletişim ve Medya Frankfurt Okulu'nun Eleştirel Bir Uğrağı*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Mardin, Ş. (2012). *İdeoloji Bütün Eserleri 3*. İstanbul: İletişim.
- McQuail, D.& Windahl, S. (2005). *İletişim Modelleri- Kitle İletişim Çalışmalarında-*. (Çev.: Konca Yumlu). Ankara: İmge Kitabevi.
- Morse, M. (1998). "Televizyonda Haberci Kişiliği ve İnandırıcılık". Tania Modleski,. (Ed.), *Eğlence İncelemeleri Kitle Kültürüne Eleştirel Yaklaşımlar* (ss.84-112) içinde. (Çev: Nurdan Gürbilek). İstanbul: Metis Yayınları.
- Mutlu, E. (2005). *Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Mutlu, E. (2010). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Odabaşı Y. (1999). *Tüketim Kültürü Yetinen Toplumun Tüketen Topluma Dönüşümü*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Oskay, Ü. (2010). *Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri XIX. Yüzyıldan Günümüze Kuramsal Bir Yaklaşım*. İstanbul: Der Yayınları.
- Oskay, Ü. (2011). *İletişimin ABC'si*. İstanbul: Der Yayınları.
- Oskay, Ü. (2014). *Çağdaş Fantazy Popüler Kültür Açısından Bilim Kurgu ve Korku Sineması*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji Eleştirel Haber Çözümlemeleri*. Konya: Litera Türk.
- Postman, N. (2014). *Televizyon: Öldüren Eğlence*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Poyraz, B. (2002). *Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Rifat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Sayın, Ö. (1994). *Sosyolojiye Giriş Sosyolojinin Temelleri*. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*. (Çev.: Göze Orhon, Barış Engin Aksoy). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Türkoğlu, N. (2004). *Toplumsal İletişim Bilimlerinden Kültürel Çatışmalara Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar*. İstanbul: Babil Yayınları.

Virilio, P. (2003). *Enformasyon Bombası*. (Çev.: Kaya Şahin). İstanbul: Metis Yayıncılık.

Williams, R. (2003). *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*. (Çev.: Ahmet Ulvi Türkbağ). Ankara: Dost Kitabevi. (1990).

Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. <http://www.rtuk.org.tr/#>

Yaylagül, L. (2010). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Dipnot Yayınları

Yıldırım, B. (2015). “İletişim Araştırmalarında Yöntemler”. Şükrü Balcı, Mete Kazaz, Salih Tiryaki (Eds.), *İçerik Çözümlemesi Yönteminin Tarihsel Gelişimi Uygulama Alanları ve Aşamaları* (ss.105-155) içinde. Konya: LiteraTürk.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.takvim.com.tr/webtv/video-yasam/video/multecilerin-umuda-yolculugu>

<https://www.kanald.com.tr/ana-haber-bulteni/ozel-clipler/insanlik-olmedi#/55d72f5786857615dcd53eee>

<http://www.trthaber.com/videolar/2014-vergi-rekortmenleri-25379.html>

<https://www.youtube.com/watch?v=VJvi1ol0Gvo>

<http://www.cnnturk.com/video/kultur-sanat/sinema/star-wars-7-guc-uyaniyordan-yeni-hasilat-rekoru>

<https://www.kanald.com.tr/ana-haber-bulteni/ozel-clipler/evde-tasarruf-yontemleri#/5639fc37ac1fe41350a860d5>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Taner Yılmaz
Doğum Yeri ve Tarihi	Selim 15.03.1980
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema
Bildiği Yabancı Diller	-
Bilimsel Faaliyetleri	-
İş Deneyimi	
Stajlar	-
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	-
İletişim	
E-Posta Adresi	tan4703@hotmail.com
Tarih	06.01.2016